

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

FEBRUARI 1 • 97

Vinhandelspolletter från Stockholm

Omgraverad valsbild för halvöre 1628

Register SNT 1996

Pris 20 kr

Flera av SNT:s läsare minns väl hur 2-kronan (av silver!) hamstrades på 1940-talet. Detta lilla inlägg publicerades i Svenska Dagbladet den 10 februari 1949.

Tvåkroniska myntbristen

har kommit marg.-poeten att kronblomma opp. Ty tvåkronan är ej blott människans skapelse utan människan är också, enligt Falstaff fakir, skapelsens tvåkrona.

Nu hamstrom vår slant och gömmom den väl,
ja, tvåkronans glans är oss farlig.
Den talar så hett till vår giriga själ.
I en strumpa vi stoppom den varligt,
och läggom den ned bakom dubbla läs,
där aldrig i världen av Wigforss den nås.

Må vara att den ej ränta oss ger,
men härlig och blank är dess lyster.
När snålt någon gång på dess skönhet man ser,
då är tillvaron längre ej dyster.
Vi tro på dess värde. Med fiken hög
vi siktom dess silver ur källskattens våg.

Så hamstrom vår slant, ja, vare man snäll!
Stor glädje kan därav man röna.
En tvåkrona är oss en ljuvlig symbol
för det rätta, det sanna, det sköna.
Långt mer än vad Rydberg kantatvis kvad
och Tegnéér i "Det eviga" gör den oss glad.

BRISCO

A'DOFF GRUPPEN AB® Konsulter i ekonomistyrning

A'doff Gruppen erbjuder konsultativt stöd till företag och offentlig sektor.

Vi har stor erfarenhet av att arbeta i projektform inom följande arbetsområden:

- Verksamhetsutveckling
- Finansiering och likviditetsstyrning
- Budgetering och redovisning
- Ekonomisystem
- Bokslut och årsredovisning
- Dagligt konsultstöd för ekonomistyrning i Agresso, Cosmos mfl system
- Revision via A'doff Revision

A'doff Gruppen AB
Telefon: 08-32 87 03
Telefax: 08-30 87 16
Besöksadress: Dannemoragatan 20
Postadress: Box 23077
104 35 Stockholm

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

har en upplaga på 1.400 ex.
Ca 1/10 av dessa når utanför Sveriges gränser
– Norden, Europa, USA.
Tidningen kommer ut med 8 nr per år:
första veckan i
februari – maj, september – december.

Våra annonspriser är jämförelsevis låga.
För annonsering kontakta Frédéric Elfver,
tel 08-777 68 12 (kvällstid och helger).

Prisexempel:

1/1 sida (151 × 214 mm)	1.800:–
2:a omslagssidan	2.200:–
4:e omslagssidan	2.500:–
1/2 sida (151 × 105 mm)	1.000:–
1/4 sida (72 × 105 mm)	500:–
1/6 sida (47 × 105 mm)	350:–
1/12 sida (47 × 50 mm)	175:–

Sista materialdag: Den 1:a i månaden före utgivning.
Heloriginal eller manus och gärna skiss
sändes till Frédéric Elfver efter överenskommelse.

Annonsor som ej är förenliga med
SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98
onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00
Fax 08-667 07 71
E-post: snf@wineasy.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-783 94 00
Fax 08-411 22 14

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:
Monica Golabiewski Lannby

Manuskriptgranskare:

Lars O. Lagerqvist
Även tel 0152-200 79

Annonser och auktionskalender:

Frédéric Elfver
Tel 08-777 68 12
(kvällstid och helger)

Föreningens auktioner:

Jan Karlsson
Tel/Fax 018-54 83 42
Mobil 010-279 09 86
Minicall 0749-10 09 56

Prenumerationer:

Pris 150 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

Tryck:

Masterprint
Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

SNFs program våren 1997

Föreningslokalerna är öppna för medlemmar – gärna med sällskap – en torsdagkväll i månaden. Dörrarna öppnas kl 18.30.

18 februari Sven Brahme berättar om myntningen i Sigtuna.

4 mars Bokbytardag.

3 april Klubbmöte.

Om ej annat anges hålls mötena kl 18.30 på Banérgatan 17 nb. Tag buss nr 44 eller 54 eller T-bana till Karlaplan.

SNFs kansli

Besökstid 10.30-13.00 onsdag och torsdag.

Stängt: Midsommar – 1 september samt jul- och nyårshelgerna.

Bli medlem i SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Årsavgiften är 200 kr, juniorer (under 20 år) 100 kr.

Som medlem får Du SNT automatiskt.

Du kan också enbart prenumerera på tidningen.

Det kostar endast 150:- för åtta nr per år.

Innehåll SNT 1 • 97

Sid

Tvåkroniska myntbristen	2
Vinhandelspolletter från Stockholm. 1	4
Postgirot Bank stödjer Kungl. Myntkabinettet	15
Bekymmer vid betalningar	15
Omgraverad valsbild för halvöre 1628. Försök till standardiserad riksvapensköld?	16
Sedelreklam för choklad	19
Henrik den förunderlige och abbedissan Beatrix	20
Bättre mynt är vad allmogen önskar	20
En annan syn på pengar	21
Mjölpolletter från Söderby	22
En familjeskatt	22
Konung Carl XVI Gustafs minnestecken (CXVIGJmt) 1996	23
Nya sedlar	24
Ny medalj	25
Nya mynt	25
Årets mynt 1997	26
Auktioner & Mässor	26
Ny utställning	26
Föreningar	26
Frågetävlingen på SNF:s julfest 1996	27

Omslag

Grevinnan Beatrix von Winzenburg, abbedissa i klostret Quedlinburg 1138-60. Ett exempel på den figurrika brakteatmyntningen under 1100-talet i Tyskland. Diameter knappt 27 mm, vikt ca 0,6 g. Se artikel på s. 20. Foto Jan Eve Olsson.

Vinhandelspolletter från Stockholm. 1

Av Eva och Ian Wiséhn

Bland polletternas rika flora finns en liten grupp som är knuten till vinhandeln. En stor del av dessa har använts i Stockholm under slutet av 1800-talet. I Kungl. Myntkabinettets samlingar – i vilken numera ingår den sedan 1995 av Svenska Numismatiska Föreningen skänkta samlingen av papperspolletter – finns flertalet vinhandelspolletter från Stockholm.

Vinhandel har förekommit i Sverige ända sedan medeltiden och dess historia är intressant både ur ekonomisk och kulturhistorisk synvinkel. Vinhandeln i Stockholm var länge knuten till Vinskänksocieteten, men efter 1868 medgavs inte längre burskap till vinskänkyrket (fig. 1). Det var då namnet "vinhandlare" började komma i bruk som en gemensam beteckning för de som sysslade med vinförsäljning. Vin och sprit såldes av vinhandlare och vinspecerister. Att vindrickande var populärt i huvudstaden förstår man av importsiffrorna. År 1910 var t.ex. vinimporten till Stockholm 51,4% av hela rikets import. Vinbutikerna fanns jämnt utspridda över hela staden, vilket gjorde att man knappast hade några problem att ta sig till sin "egen" vinhandel.

Vid början av 1900-talet ville myndigheterna reglera vin- och spritförsäljningen i landet, och därför tillsattes den s.k. stora Nykterhetskommittén 1911, vars arbete resulterade i en totalreform av svensk alkohollagstiftning. År 1914 började AB Stockholmssystemet (vars chef var Dr Ivan Bratt) att lösa in de privata vinhandelsfirmorna. År 1917 bildades AB Vin- & Spritcentralen. Därmed var vinhandelsepoken slut och all försäljning av vin och sprit skedde från systembolagen.

Hur skedde försäljningen av vin i vinbutikerna? Ännu vid slutet av 1890-talet var det många vinhandlare som följde ett äldre vinhandlarmönster där detaljförsäljningen var förlagd till själva lagerkällaren dit kunderna kom, blev expedierade och även gjorde sina beställningar för större inköp. Alldeles vid källartrappan fanns då ofta en liten bur där kassörskan satt. Kunderna diskuterade sina beställningar med lagermästaren eller firmaägarna, de gick runt hela källaren och fick råd om vilka viner som var bra. En stor del av handels-

Fig. 1. Medlemsmärke för Stockholms Vinhandels Arbetare Förening, 13/12 1889.

aktiviteten var på så vis koncentrerad till lagerkällaren. Men det var ungefär vid slutet av 1890-talet som det förbjöds att ha försäljningslokaler under jord. Då fick alla de vinhandlare som inte redan hade butiker i gatuplan flytta försäljningen. Detta gäller t.ex. vinhandeln K.A. Nydahl & Co vid Stureplan 2.

Till en vinfirma hörde, förutom butik och lager, även en arbetskällare för dryckeshantering, kontor samt nederlag för oförtullade varor. En vinhandel hade många sysslor för de anställda. På kontoret fanns kontorister, oftast manliga. I butiken fanns biträden och kassörska. I lagret fanns förutom lagerchefen några biträden som tappade, etiketterade, korkade och kapsylerade flaskorna (vinhandeln importerade oftast vin på fat). Man hade ofta två eller tre dalkullor som sköljde flaskorna. Till sist hade man dalkullor och drängar som levererade flaskor direkt till hemmen med hjälp av dragkärror eller släde.

Det finns en beskrivning av hur verksamheten bedrevs i vinhandeln J.D. Grönstedt & Co lager vid Stora Nygatan 31 – Västerlånggatan 44. För sköljning av tomglas fanns en speciellt inredd disk med rinnande kallt och varmt vatten samt sköljningsbaljor. Som rengöringsmedel användes buteljborstar och blyhagel, men ingen tvål eller såpa. Buteljerna sköljdes två gånger; först med varmt, sedan med kallt vatten. Från sköljningen åkte tomflaskorna ner till lagerkällaren. Det fanns hos Grönstedt en bana där korgar med rengjorda flaskor kunde rulla. I tom-

glaslaget förvarades tombuteljerna i s.k. bingar.

Det var viktigt för alla vinhandlare att genom pantning återfå sina egna tombuteljer. Tillverkning av nya flaskor som ersättning för alla som sålts var en kostsam affär. Buteljerna skiftade från vinhandel till vinhandel. Bäst var det när kunderna regelbundet kom tillbaka med de tomma buteljerna. Av den orsaken lät många handlare tillverka polletter av metall eller papper. När tombuteljer inlämnades till vinhandelns butik eller lagerkällare fick kunden en eller flera polletter som bevis på att han pantat flaskor. Polletterna kunde användas nästa gång kunden besökte vinhandeln. Den åsatta summan lät polletterna drogs av på priset när nya vinflaskor köptes. Om kunden däremot direkt vid pantningstillfället köpte nya flaskor behövdes inte några polletter. Det var viktigt för vinhandlaren att kunna tillhandahålla kunden polletter. Om han saknade dessa var han tvungen att lämna kontant ersättning, och då var han inte säker på att pengarna skulle användas vid köp av nya vinflaskor i butiken. Möjligen använde inte alla vinhandlare sig av polletter, eftersom vi känner till flera vinfirmer från vilka vi saknar sådana.

Ofta behövdes polletter i olika värder, på grund av att tombuteljerna hade olika värde beroende på storlek och färg. Detta framstår klart vid läsning av vinhandlarnas priskuranter (fig. 2), som också upptar vad som gäller vid pantning:

Carl Rabéns Vin- & Spirituosa-affär, priskurant.

Priserna äro beräknade med glas, och rabatteras då samma slags butelj återlämnas. Champagne- och likörbuteljer återtagas ej."

Henrik Rabén & Co, priskurant.

"Priserna äro beräknade utom glas, och debiteras:

för ljusa buteljer 15 öre
" mörka " 10 "
" ljusa 1/2 " 10 "
" mörka 1/2 " 5 "

Champagne och likörbuteljer återtagas icke".

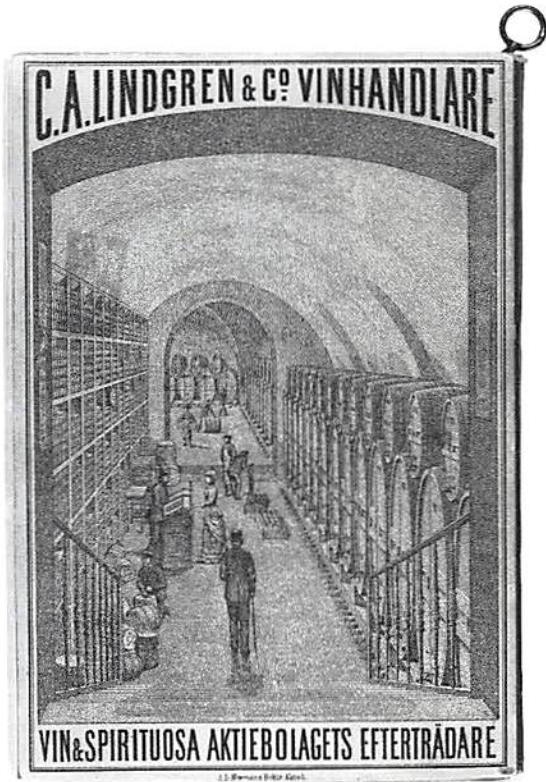
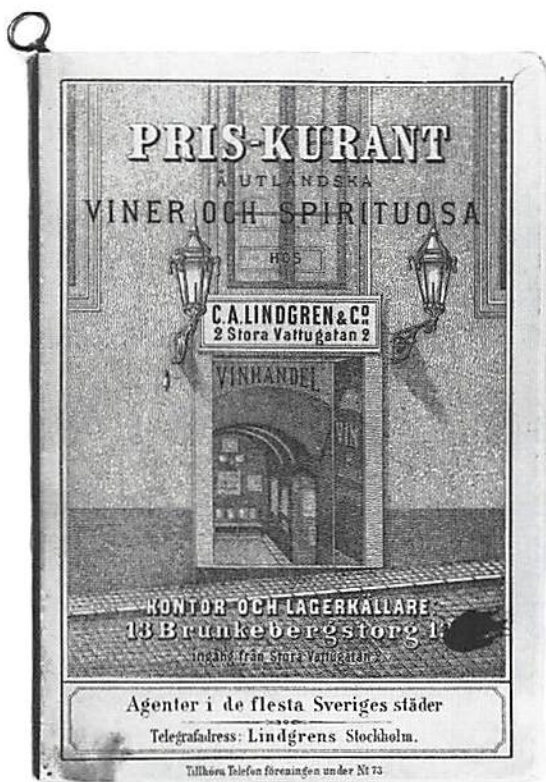

Fig. 2. Pris-Kurant å utländska viner och spirituosa från C.A. Lindgrens vinhandel. Vinjetten på framsidan visar ingången till en elegant vinhandel.

Fig. 3. Baksidan på Pris-Kuranten från C.A. Lindgren visar interiören från den stora vinkällaren med vinfat i långa rader på den ena sidan samt mängder av flaskor på den andra sidan. Nedanför den branta trappan är en elegant herre på väg in i vinkällaren och framför kassadisken står en dam. I bakgrunden ses arbetare som bär flaskor i en korg samt rullar ett stort vinfat.

Otto Petterson Vinhandel,
priskurant.

"Buteljpriserna beräknade med glas och rabatteras vid återlemmandet".
10 öre pr hel butelj och 6 öre pr half butelj".

J. Römer & Son,
Kungl. Hof- Vinhandlare, pris-
kurant från 1860-talet.

"De tomma buteljerna återtagas emot
10 öre pr butelj och 6 öre pr half-
butelj".

Idag är det svårt att avgöra hur många polletter som tillverkades för de olika vinhandlarna. Enklast och billigast var att låta trycka papperspolletter. Dessa blev emellertid snabbt utslitna och måste tryckas i nya upplagor. Polletter av metall var dyrare att framställa men kunde användas under många år. Helt ut-

slitna polletter hör till undantagen. Få papperspolletter har överlevt till våra dagar, däremot finns en hel del kvar av metall. Kanske uppfattades metallpolletterna av kunderna som myntliknande och därför mer värdefulla. När den privata vinhandeln upphörde behövdes inte polletterna mer. De som var gjorda i papper försvann troligen först.

Nedan presenteras de av författarna kända vinhandelspolletterna från Stockholm. Polletter av både papper och metall finns medtagna. Säkert tillverkades andra polletter som nu är försvunna, och som därför är och kanske också förblir okända. Antalet vinhandlare var trots allt många gånger fler än de olika polletter som vi nu känner till. De kvarvarande vinhandelspolletterna från Stockholm är ovanliga, men om möjligt ännu ovanligare är motsvarande från landsortsstäderna.

Katalog över Kungl. Myntkabinettets
vinhandelspolletter från Stockholm

Plansch 1

Ludvig Anderssons Vinaffär

Firmans adress var Hornsgatan 71.

1. 5 öre. Papper, 35x26 mm, rosa med svart text, siffror och ram. Inom ramen står firmanamnet i båge överst, därunder valören och underst adressen: **LUDVIG ANDERSSONS / VINAFFÄR / 5 ÖRE / HORNSGATAN 71.**

Ahlbom & Co, Vin- och spirituosaaffär

Firman startade 1852 på Svartmannagatan 25. År 1855 registrerades C.W. Ahlbom som destillatör på Götgatan 57 och senare Tjärhovsgatan 19 med källare på Storgatan 1. Från 1863 med adress Götgatan 49. Destillerings- och vinfabriksfirma från 1865. År 1906 fanns firman på Götgatan 57 och innehades av Anton och Herman Bexelius.

Litt.: Hagar 1967 s. 152:2.

Fig. 4. Vinhandeln C.A. Lindgren tillverkade S:t Eriks punsch för vilken den fick guldmedalj i London och Paris.

2. 5 öre. Papper, 40x30 mm, beige/vit med blå stämpel. Polletten är gjord av dåligt papper och med namnstämpel: *AHLBOM & C.* snett över åtsidan, medan valören *5-ÖRE* är stämplad centralt på fränsidan.

Bengtson & Co Vinhandels A-B

År 1876 var Johan A. Bengtson registrerad som destillatör med adress Södermanagatan 11. Tidigaste belägg för vinhandeln är år 1884 med adress Pilgatan 20 a, senare Folkungagatan 20 a. Från år 1900 var adressen Grevgatan 14.

Litt.: Hagar 1967 s. 152:6.

3a. 15 (öre). Vitmetall, Ø 29 mm. Polletterna var i bruk från 1884. Tillverkad hos C.C. Sporrong & Co. På åtsidan, inom en cirkel begränsad av en slät ring och en pärlling, ett vågrätt streckat fält på vilket valören 15 står. Omskrift utanför cirkeln överst: *JOH. A. BENGTSON*, underst i två rader: *WINHANDEL / 20 PILGATAN 20*. Längst kanten en slät ring samt ytterst en repslinga. Ytterkanten vågformad.

Litt.: NM XII 1890 s. 123:1.

3b. 10 (öre). Vitmetall, Ø 30 mm. Polletterna var i bruk från 1884. Tillverkad hos C.C. Sporrong & Co. Åtsidan som föregående men med valören 10 och ytterkanten åttkantig.

Litt.: NM XII 1890 s. 123:2.

3c. 6 (öre). Vitmetall, Ø 23 mm. Polletterna var i bruk från 1884. Tillverkad hos

C.C. Sporrong & Co. Åtsidan som föregående men med valören 6 och slät ytterkant.

Litt.: NM XII 1890 s. 123:3.

Ansh. Berg & Co Vinhandel

Firman låg på Götgatan 26 i Stockholm.

4a-b. 10 och 6 öre. Koppar, Ø 27 mm. Polletterna var i bruk 1890. På åtsidan inom pärlling valören över ordet öre. Omskrift utanför pärllingen *ANSH. BERG & Co ★ STOCKHOLM ★*. Längst kanten en slät ring. Tillverkad hos C.C. Sporrong & Co.

Litt.: NM XII 1890 s. 123:4-5.

Brage vinimport AB

Firman grundades 1876 och upplöstes 1885. Adressen var Malmstorgsgatan 1 i Stockholm.

5a-b. 10 och 6. Bleckplåt, Ø 29 mm. Tomglaspolletter som var i bruk under disponenten Hj. Lefflers tid, 1881-85. På åtsidan, stående över varandra, instämplad siffra 10 resp. 6, punkt och bokstav L, som står för Leffler. Tillverkare okänd.

Litt.: NM XII 1890 s. 123-24:6-7.

Dahlheim & Engström Vinhandels AB

Tidigaste belägg för firman är år 1872, då registrerad på F.G. Dahlheim med A. Engström som delägare. Adressen var då Götgatan 1. År 1881 fanns en vinhan-

del också på Hantverkargatan 4, senare Kaplansbacken 2. År 1893 var Arthur Engström innehavare men firman övergick 1894 till Dahlheims änka. År 1909 var innehavaren Wilhelm Ekstrand och adressen var fortfarande Götgatan 1.

Litt.: Hagar 1967 s. 153:11.

6a. 30 öre. Papper, 40x30 mm, blågrå med svart text, siffror och dubbel ram. Ensidiga med valören i mitten. Firmanamnet *DAHLHEIM & ENGSTRÖM* omgivet av ornament, i en båge ovanför valören 30 öre och adressen *Södermalms-torg* under ovanför valören. Ett enkelt ornament i vardera hörnet.

6b. 15 öre. Papper, 40x30 mm, vit/gul med svart text, siffror och dubbel ram. Som föregående.

6c. 10 öre. Papper, 40x30 mm, brunrosa/brun med svart text, siffror och dubbel ram. Som föregående.

G.T. Dahlström & Co

Firman tidigast belagd år 1907 med Th. Dahlström som innehavare. Adressen var Götgatan 14.

Litt.: Hagar 1967 2. 153:12.

7. 10 öre. Papper, vågtandad kant, Ø 35 mm, grön med svart text. Innanför en ram en inre cirkel fylld med lodräta ränder. På en ej streckad yta i båge överst firmanamnet *G.T. Dahlström & Co*. Centralt i ej streckad cirkel valören 10. Underst i ej streckad yta ordet *öre*.

Engström & Haglind, vinhandel

Firman kallades också F. Haglind & Co vinhandel och låg på Jakobsgatan 28. Den grundades 1881 av F. Haglind och A. Engström. Redan 1886 hade Engström utträtt ur firman (se även ovan). Sortimentet utgjordes av importerade utländska viner som såldes i parti och minut. Tillverkningen omfattade punsch och likörer.

Litt.: NM XII 1890 s. 124.

8a. 30 öre. Mässing, Ø 28 mm. Polletterna var i bruk från 1881. Tillverkare var C.C. Sporrong & Co. På åtsidan inom pärlling valören 30 över ordet öre. Under valören ett enkelt växtornament. Omskrift utanför pärllingen *ENGSTRÖM & HAGLINDS VINHANDEL*. Kring kanten en pärlling. På fränsidan Sporrongs stämpel.

Litt.: NM XII 1890 s. 124:8

8b. 15 öre. Koppar, Ø 28 mm. Polletterna var i bruk från 1881. Åtsidan som föregående men med valören 15 öre. Fränsidan som föregående. Tillverkare var C.C. Sporrong & Co.

Litt.: NM XII 1890 s. 124:9.

1

2

3a

3b

3c

4a

4b

5a

5b

6a

6b

6c

8a

7

8b

Plansch 1

8c

8d

9a

9b

9c

9d

9e

9f

9g

10

11

12

13a

13b

14a

13a

14a

15

16a

16b

17a

17b

17c

17d

18a

18b

18c

18d

Plansch 3

19a

19b

20a

20b

20c

20d

20e

21a

21b

21c

21d

21e

21f

Plansch 4

21g

21h

22a

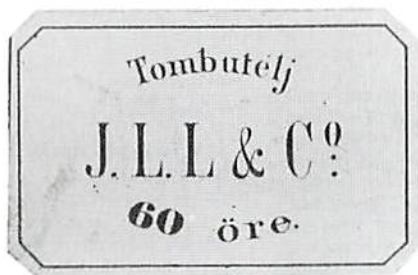
22b

23a

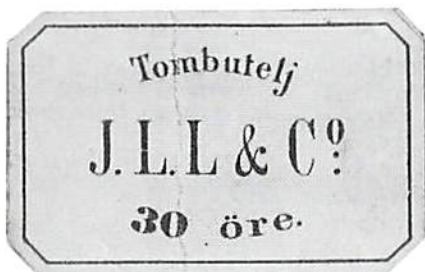
23b

23c

23d

23e

23f

Plansch 2

8c-d. 10 öre. Zink, Ø 28 mm, två varianter. Polletterna var i bruk från 1881. Åtsidan som föregående men med valören 10 öre. Frånsidan som föregående. Tillverkare var C.C. Sporrang & Co.

Litt.: NM XII 1890 s. 124:10.

Forsgrén & Wilcken, Vinhandels AB

Vinhandlare C.F. Wilcken hade sin första vinhandel vid Stora Gråmunkegränd 1 åren 1858-60. Wilcken och Forsgrén inledde gemensam verksamhet 1868-72 vid Brunkebergstorg 2 och Mäster Samuelsgatan 38. År 1909 var adressen Mäster Samuelsgatan 44.

Litt.: Hagar 1967 s. 154:16.

9a. 30 öre. Koppar, 28x28 mm, fyrkantiga med rundade hörn. Polletterna var i bruk omkring 1880-talet. Omskrift: *FORSGRÉN & WILCKEN* avslutad med en blomdekoration. På åtsidan i centrum valören 30 över ordet: *öre*. Kring kanten en pärlring innanför en slät ring präglad på en fyrkantig kopparplåt. På frånsidan Sporrongs äldre stämpel. Tillverkare var C.C. Sporrang & Co.

9b. 15 öre. Koppar, Ø 29 mm, sexkantiga med rundade hörn. Polletterna var i bruk omkring 1880-talet. Åtsidan som föregående men med valören 15 öre. På frånsidan Sporrongs äldre stämpel. Tillverkare var C.C. Sporrang & Co.

9c. 10 öre. Koppar, Ø 28 mm. Polletterna var i bruk omkring 1880-talet. Åtsidan som föregående men med valören 10 öre. På frånsidan Sporrongs äldre stämpel. Tillverkare var C.C. Sporrang & Co.

9d. Utan valör. Järnbleck, Ø 38 mm. Bricka med cirkelrunt hål överst, därunder firmans initialer *F & W*.

9e. 15 öre. Zink, Ø 26 mm, sexkantiga med rundade hörn. På åtsidan firmans initialer *F & W*. Därunder valören 15.

9f. 10 öre. Zink, Ø 24 mm. På åtsidan firmans initialer *F & W*. Därunder valören 10.

9g. 5 öre. Zink, 23x23 mm. På åtsidan firmans initialer *F & W*. Därunder valören 5.

J.D. Grönstedt & Co, Vinhandelsfirma

Firman grundades av vinskänken Johan Daniel Grönstedt. Tidigaste belägg från år 1846 men firman kan räkna sina anor från år 1834 då Grönstedt drev vinkällaren "Stjernen" vid Österlånggatan. År 1846 öppnade han vinhandel i von der Lindeska huset på Västerlånggatan 68. Verksamheten flyttade år 1857 till Stora Nygatan 31. Vid industriutställningen i Stockholm presenterade Grönstedt sin punsch i vita buteljer vilket var en nyhet. Firman övergick 1876 till Wilhelm Schuldehis med Carl Hedström som del-

ägare. År 1907 innehades firman av Henrik Wilhelm Schuldehis och Nils Hedström. År 1908 öppnade Grönstedt, som enda svensk firma i branschen, en filial i Lübeck, senare också i Helsingfors och Tavastehus.

Litt.: Hagar 1967 s. 154:17; Schuldehis 1911.

10. 201(?) Papper, 30x30 mm, ljusblått med lila stämpel och svart bläck. Rund stämpel med firmanamnet *J.D. GRÖNSTEDT & C:o* * längs stämpelns ytterdiameter, Ø 22 mm. Siffrainskriften för hand i centrum.

Johan Hagström & Co, Vin- och spirituosaaffär

Tidigaste belägg för firman är år 1890 med adress Karlavägen 6.

Litt.: Hagar 1967 s. 155:20.

11. 15 öre. Papper, 45x30 mm, vit med blå text, siffror och ramar. Inom en dubbel ram står valören 15 öre överst, därunder firmanamnet *Johan Hagström No 6 Karlavägen*.

F.W. Halling

Firmans adress var Nybrogatan 1.

12. 10 öre. Papper, 30x23 mm, vit med svart text och ramar. Inom ramar står valören 10 öre överst. Därunder firmanamnet: *F.W. Halling* och underst adressen *No 1 Nybrogatan No 1*.

A.L. Helleberg & Son, Vin- och spirituosaaffär

Helleberg började som källarmästare vid Stadshuskällaren. Firman grundades 1845. Han hade först en vinkällare i hörnet av Götgatan/Mariagatan men flyttade år 1856 till Regeringsgatan 47. Tidigaste belägg för firmanamnet är 1879 i samband med att sonen Theodor Helleberg övertog firman. År 1905 fanns vinhandeln på adress Götgatan 14. (Theodor Helleberg etablerade ett elegant schweizeri, "Café du Boulevard", och förbättrade restaurang Lilla Hasselbacken på Djurgården.)

Prenumerera på
årsset och jubileumsmünt
från Norge, Danmark och Finland
genom oss.

Även utgåvor från hela världen.
Sedlar. Polletter.

Listor skickas gratis.

NORRTÄLJE MYNT AB

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Litt.: Hagar 1967 s. 155:21; Ahnfelt 1886 s. 157-158.

13a. 12 öre. Papper, 46x31 mm, grön med svart text. Centralt innanför enkel ram firmanamnet *A.L. Helleberg & Son*. Över firmanamnet valören 12, under ordet *öre*. Utanför ramen längst ner står Butiken.

13b. 10 öre. Papper, trapetsformad 33x25 mm, vitt papper med svarta bokstäver, siffror och ram. Innanför en dubbel tunn ram firmanamnet *A.L. Helleberg & Son* i kursiv text löpande diagonalt. Över firmanamnet valören 10, under ordet *öre*.

Otto Helleberg & Co

Vinhandels tidigaste belägg är år 1883 med adress Klara Strandgatan 46. År 1906 låg vinhandeln vid Kungsgatan 28 med lagerkällare vid Kungsbroplan 2.

Litt.: Hagar 1967 s. 155:21.

14a. 15 öre. Papper, 45x27 mm, vit med lila stämpel. På åtsidan firmanamnet inom ram: *Otto Helleberg & Co/ 15 ÖRE/Stockholm*. På frånsidan stämpel med firmans telefonnummer: *Allmänna. 46 67, Bell....10 31*.

14b. 10 öre. Papper, 46x31 mm, gul med svart text. Innanför en enkel ram: *Akt. Bol. Helleberg & Co. Därunder valören 10 öre*, underst (med mindre text) adressen *Kungsgatan 28*.

14c. 10 öre. Papper, 53/50x34/30 mm, gul med svart text. Innanför enkel ram firmanamnet *Akt. Bol. Helleberg & Co. Därunder valören 10 öre*. Underst adressen *28 Kungsgatan 28*. Ej avbildad.

Plansch 3

A-B Högstedt & Co, Vin- och spirituosaaffär

Firman tidigast belagd år 1852 med lagerkällare på Regeringsgatan 9 under firmanamnet Högstedt & Dahl. År 1857 registrerad som vinhandel med adress Regeringsgatan 9 och Drottninggatan 29. Från år 1864 under namn Högstedt & k:i. På 1860-talet flyttade firman till Regeringsgatan 32. Senare försäljning på Hamngatan 18b med lagerkällare på Smålandsgatan 27. Firman erhöll belöningar för sin punsch vid ett flertal utställningar t.ex. i Paris, London, Moskva och Wien.

Litt.: Hagar 1967 s. 155:22; Ahnfelt 1886 s. 58.

15. 15 öre. Papper, 55x35 mm, vit med svart text, fyrkantig med kapade hörn. Firmanamnet *H. & Co* centralt, i båge under namnet valören 15 öre. I båge över firmanamnet ordet *Tombutelj*. En enkel ram längs kanten.

23g

25a

24

25d

25b

25c

25e

25f

25g

25h

25i

26a

26b

26c

Plansch 6

J. Johansson & Co, Vinhandelsfirma

Firmans tidigaste belägg är år 1882 då man hade lagerkällare på Sturegatan 16. Från 1883 även vinhandel under samma adress. År 1894 låg vinhandel och lagerkällare på Sturegatan 22. Firmans kontor hade från år 1895 adress Brahegatan 5 och sista innehavaren hette Carl E. Boström.

Litt.: Hagar 1967 s. 156:25.

16a. Inget åsatt värde. Papper, 57x27 mm, vit/rosa med blå/lila stämpel, två varianter. Oval stämpel som ett band med ornament i kortsidorna. Firmanamnet *J. JOHANSSON & Co* på det övre bandet och *STOCKHOLM* på det undre. I centrum på två rader texten *Winhandel Sturegatan 16*.

16b. Som föregående men med adressen Sturegatan 22.

Alfr. Johnson, vinhandel

Adressen okänd.

17a. 15 öre. Koppar, Ø 27 mm. Tillverkare var C.C. Sporrang & Co. På åtsidan inom pärtring valören *15 öre*. Omskrift *ALFR. JOHNSON* *STOCKHOLM*. Kring kanten en slät ring. På fransidan Sporrongs stämpel.

17b. Samma som ovan men med större siffror.

17c. Samma som ovan men i mässing och med mindre siffror.

17d. 10 öre. Zink, Ø 27 mm. På åtsidan inom pärtring valören *10 öre*. Omskrift *ALFR. JOHNSON* *STOCKHOLM*. Kring kanten en slät ring. Tillverkare var C.C. Sporrang & Co. På fransidan Sporrongs stämpel.

17e. Samma som ovan men med större siffror. Ej avbildad.

Henri Kahn & Co, Vinhandels A-B

Tidigaste belägg på firman är från år 1888 med adress Vattugatan 6. År 1906 var innehavaren Ludvig Kahn med adress Arsenalsgatan 1a, kontor och lager Fleminggatan 21.

Litt.: Hagar 1967 s. 156.

18a, c-d. 5, 8 och 15 öre. Papper, 45x33 mm, brun med vit text. Ytterst en bredare därefter en tunnare vit ram. Firmanamnet *HENRI KAHN & Co* i en båge överst, därunder valören *5, 8, 15* med ordet *öre* under. Underst, i en båge, *Stockholm*.

18b. 10 öre. Papper, 45x33 mm, olivbrun med vit text. Ytterst en bredare därefter en tunnare vit ram. Firmanamnet *HENRI KAHN & Co* i en båge överst, därunder valören *10* med ordet *öre* under. I en båge under valören: *Stockholm*.

Plansch 4

Kahn & Wahlström

Denna firma kan tidigast beläggas till 1881. Vinhandeln låg på Drottninggatan 29B. Henri Kahn var 1853 konditor och ägde 1860 schweizeriet i gamla Operahuset. Han drev också hotell för resande på Herkulesgatan 8 år 1861. Se vidare Henri Kahn & Co.

Litt.: Hagar 1967 s. 156:26.

19a-b. 10 och 6 öre. Papper, Ø 47 mm, bruna med vita siffror, bokstäver och cirkelram. Ytterst en vit kant, ytterligare en tunnare vit kant innanför vilken centralt valören *10* resp. *6* är angiven över ordet *öre*. Firmanamnet *KAHN & WAHLSTRÖM Stockholm* som omskrift.

Leffler & Co, Vinhandels AB

Hjalmar Leffler inledde sin verksamhet som vinhandlare år 1879 vid Hötorget 6 där vinhandeln tycks ha legat kvar in i 1900-talet. Sista rättighetsinnehavare var Elvira Leffler, samma adress.

Litt.: Hagar 1967 s. 156:27.

20a. 15. Mässing, Ø 26 mm. Polletterna var i bruk från 1870-talet. Tillverkare var C.C. Sporrang & Co. På åtsidan instämplat initialerna *HL* och därunder valören *15*. På fransidan Sporrongs äldre stämpel.

20b. 10. Mässing, Ø 30 mm. På åtsidan instämplat initialerna *HL* och därunder valören *10*. På fransidan Sporrongs yngre stämpel.

20c. 10, variant. Mässing, Ø 27 mm. På åtsidan instämplat initialerna *HL* och därunder valören *10*. På fransidan Sporrongs yngre stämpel. Ej beskriven i NM.

20d. 6. Mässing, Ø 30 mm, vågtandad. På åtsidan instämplat initialerna *HL* och därunder valören *6*. På fransidan Sporrongs yngre stämpel.

20e. 6, variant. Förtent järnbleck, Ø 29 mm. På åtsidan instämplat initialen *L* och däröver valören *6*. På fransidan inskrivet med blåck *Leffler/Vinhandel/Hötorget/1883*. Ej beskriven i NM.

Litt.: NM XII 1890 s. 124:11-13.

C.A. Lindgren & Co, Vinhandels AB

Firman började sin verksamhet 1879 med en vinhandel vid Brunkebergstorg 13. Firman var en direkt fortsättning på L.O. Smiths vin & spirituosa-aktiebolags "storartade vinaffär, som på sin tid, eller från 1871-79 var den största inom hela Skandinavien" (Ahnfeldt) (fig. 3). År 1886 är adressen Malmskillnadsgatan 3 och Hamngatan 15, men man hade även filial vid Hötorget 10 och 1890 i Östermalms saluhallar. Sista rättighetsinnehavaren var Aug. Olsson med adress Roslagsgatan 29. Firman erhöll guldmedalj i London 1884 och 1885 samt i Antwerpen 1889 för sin *S:t Eriks punsch* ("Medaille d'Or") (fig. 4).

Litt.: Hagar 1967 s. 156-157:28; Ahnfeldt 1886 s. 106.

21a-f. 50, 40, 30, 20, 15, och 10 öre. Papper, Ø 36 mm. På åtsidan vit text och ring på blå botten. I mitten valören *50, 40, 30, 20, 15* eller *10* över ordet *öre*. Omskrift *C.A. LINDGREN & Co VINHANDEL*. Kring kanten en slät ring.

Plansch 5

21g. 6 öre. Som ovan.

21h. 10 öre. Papper, åttkantig 28x28 mm. Vit med svart skrift. På åtsidan omskrift *C.A. Lindgren & Co Vinhandel*. Centralt valören *10 öre*. Fransidan slät.

21i-n. 6, 15, 20, 30, 40 och 50 öre. Zink, ca 28x28 mm, åttkantiga. På åtsidan omskrift i svart tryck: *C.A. Lindgren & Co Vinhandel*. Centralt resp. valör. Fransidan slät. Ej avbildade.

Lindquist & Co, Vinhandelsfirma

Firmans första belägg är år 1865 med adress Järntorget 38 och Norrlandsgatan 13. År 1880 övergick firman till Johan Wesslien under samma adress och år 1902 hade man en filial för viner i Birger Jarls Passage. Sista åren blev Alfred Johanson delägare. Firman blev år 1873 i Wien prisbelönad för sin "Bröstpunsch" "som endast hos denna firma erhålles som äkta".

Litt.: Hagar 1967 s. 157:29; Ahnfeldt 1886 s. 82.

22a-b. 15 och 10 öre. Papper, 47x28 mm, vita med svart text, siffror och ram. Polletten har en dubbel inramning. Firmanamnet *LINDQUISTER & Co* är placerat i centrum. Över namnet finns valören angiven, under namnet adressen *13. Norrlandsgatan 13*.

J.L. Lundberg & Co, Vinhandelsfirma

Tidigaste belägg på firman är 1852. Man hade vinhandel i f.d. Kastenhoffhuset och i Stadshuset på Söder. Firman hade butiker på många håll i staden. År 1892 hade man lagerkällare under Hotell Rydberg, Gustaf Adolfs torg 16. Sista innehavaren var Helmer Åberg med adress bl.a. Malmstorgsgatan 1.

Litt.: Hagar 1967 s. 157:31.

23a-b. 15 och 10 öre. Papper, ovala 41x30 mm, gulbeige med blå text, siffror och ornamentik. Polletten omges av en meanderbård, i centrum inom en cirkel begränsad av kulbård står valören. Cirkeln är omgiven av en rik ornering, bl.a. finns på ömse sidor om den en mindre cirkel innehållande ett blomornament. I en båge ovanför valören står firmanamnet *J.L. LUNDBERG & Co* *☞* och i en båge under valören står *STOCKHOLM*. Underst utanför meanderbården *Centraltryckeriet Stockh. K 346*. Tillverkad hos Centraltryckeriet, Stockholm.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

REGISTER 1996

ARTIKLAR OCH NOTISER

	Nr	Sid.
Ahlström, Bjarne Anders Ringberg 1939 - 1996. (& Ulf Nordlind) (PERSONALIA)	8	194
Alexandersson, Jan Mynt och sedlar på frimärken (2).	8	196
Andersson, Lars Mynt från nyupptäckta gravar i Broby bro.	6	138
Björk, Jan-Olof Pollettsamlingen vid Lunds universitets historiska museum. 1625 års klippingsserie, de s.k. provmynten. Några funderingar kring äkthet, präglingsteknik och myntort. Myntets dag på Smålands museum i Växjö. 1625 års klippingsserie, ett tillägg.	4 5 8 8	82 100 190 192
Braunerhielm, Thom Medalj av Karl Goetz.	2	37
Golabiewski Lannby, Monica Ett gotländskt provmynt. Tjugo år, en månad och åtta dagar. Internationella numismatiska kommissionen på KMK. Symposium i Oslo 5 - 6 september 1996. Stor penningdonation till nya Kungl. Myntkabinetet från vänföreningen!	5 5 5 7 7	118 120 124 164 168
Gullbekk, Svein H Brakteatproduksjon i Norge på 1200-tallet. I lys av numismatisk relaterede funn fra Lödöse.	8	186
Gustafsson, Tomas Valsverksprägling – gåtan <i>myntbildens ovalitet!</i> Rättvänd <i>incuse</i> ?	4 7	78 170
Hallström, Kurt Okänd pollett från 1738. (FRÅGESPALTEN)	5	124
Heidemann, Stefan Orientaliska myntkabinetet i Jena.	6	132
Hemmingsson, Bengt Myntningen av kopparklippingar 1624 - 1627 (1). Myntningen av kopparklippingar 1624 - 1627 (2). Kronbrakteater från 1240-talet. Gustav II Adolfs praktmynt från Augsburg.	1 2 5 7	4 28 115 162
Holmberg, Kjell "Storsjöskatten" – Utställning i Gysinge. Erik Eriksson läspe och halte, LL XV:2. Svenska Numismatiska Föreningen – nu på Internet!	4 5 5	94 112 120

Holmén, Bengt

1996 års Gunnar Holst-medalj.

8

187

Jarlén, Sven-Eric

Några notiser om svenska belöningsmedaljer.

2

34

Kampmann, UrsulaAlexander från Abonouteichos. En sedelärande historia från Mindre Asien på 100-talet e.Kr.
Sofisten Rufinus och hans privilegier.

2

36

6

136

Kjellgren, Richard

Arbetspollett från Ytterstfors.

4

80

Om vad som finns och inte finns i Kungl. Myntkabinettet.

8

192

Klackenberg, Henrik

Örnen från Lille.

8

188

Källerholm, Sven-Olof

Karl XI:s 1 öre 1662 i silver.

8

182

Lagerqvist, Lars O

Föga känd kungaserie avslutas.

1

11

Axel Wallenberg 1898 - 1996. (PERSONALIA)

2

40

Erik Gamby 13 september 1908 – 5 februari 1996. (PERSONALIA)

3

68

Carl XVI Gustaf 50 år. (MYNTNYTT)

3

71

Jubileumsmedalj Gustav Vasa 1496 - 1996. (MEDALJNYTT)

5

116

H M Konungen 50 år – en jubileumsmedalj. (MEDALJNYTT)

5

117

Frank Olrog 1914 - 1996. (PERSONALIA)

8

195

Leimus, Ivar

Några anteckningar beträffande Gustav Vasas myntning i Uppsala.

3

52

Nilsson, Harald

Tissaphernes och Xenophon – bakgrunden till ett tidigt porträttmynt.

6

143

Nilsson, Jakob

Postlådesparbössans historia.

8

194

Nordlind, Ulf

Ny medalj från SNF. (MEDALJNYTT)

3

70

Anders Ringberg 1939 - 1996. (& Bjarne Ahlström). (PERSONALIA)

8

194

Olszanowski, Zdzisław

Muzeum Sztuki Medalierskiej.

7

172

Påhlsson, Leif

"Riksgraden" ny halvofficiell dekoration.

2

43

Lettland återupplivar orden. (ORDENSNYTT)

3

68

Serafimerorden. (ORDENSNYTT)

3

68

Sloveniens nya militärdekorationer.

4

86

Rapport från Österrike.

6

150

Ny brittisk tapperhetsdekoration.

7

165

Rådström, Börje

Polletter av papp från Reijmyre glasbruk.

1

17

Mjölkpollett från Erikssunds säteri.

3

54

Polletter från Stockholms Ångkök.

5

110

Sárkány, Tamás

Kung Oscars död och dalpilarna på mynt.

1

12

Sundquist, Torbjörn

Numismatisk frågesport vid SNF:s julfest tisdagen 12 december 1995.

1

2

Rätta svar på frågesporten i SNT 1/96.

2

38

Julius Haganders myntsamling dokumenterad och visad.

8

193

Sømod, Jørgen

Christian IV's russiske mønter.

2

38

Tingström, Bertel

Registrera dina mynt.

4

90

Görtz caroliner.

7

156

Wahlquist, Göran

SNF:s årsmöte.

8

185

Wallné, Göran

Om myntupplagor.

6

144

Stormaktstidens silverretöringar. Några metodproblem vid beräkningen av antalet bevarade mynt i privat samling.

7

170

Walter, Jan Erik

Tjeckien: Ordensnytt (2).

1

19

Wiséhn, Eva

Nymans verkstäder under Svenska veckan i Uppsala.

2

38

"Norsk mynt i 1000 år". (UTSTÄLLNINGAR)

4

94

En pojke i biskopskläder – en julberättelse.

8

180

Wiséhn, Ian

Kvitto på bokbetalning från 1806.

1

13

Svalbard 1920 – den lyckligaste av världar.

1

13

Polletter från Stockholms badinrättningar.

1

14

Atterbom möter en medaljkonstnär.

2

43

Flygarbaronens hedersmärke.

3

55

Polletter för rakning.

3

58

Matpolletter. (FRÅGESPALTEN)

3

70

Varuplomb eller jetong?

4

77

Papperspolletterna från Massoms gruva.

4

89

Nykterhetsmedalj från 1895.

4

90

Okänd pollett från 1738. (FRÅGESPALTEN)

4

95

Drottning Kristinas spelbrickor.

6

140

Officersgymnasternas ryska jetong.

6

143

Sparmärke till världsspardagen.

6

146

Elias Brenners bok- och manuskriptsamling.

6

146

Graverade medaljliknande silverplattor över Gustav II Adolf.

7

166

Justitierådet Lindstedts indiska mynt.

7

172

Myntframställning på lackdosa.

8

189

Hur Linné gömde sina pengar.

8

189

Plakett över Ispalatset i Stockholm.

8

196

Åvall, Peter

Myntskatten från Eskedal i Småland.

4

76

Ögren, Kenneth

Under solen och lejonet.

3

56

NYTT OM BÖCKER – RECENSIONER

1996 North American Coins & Prices. A Guide to U.S., Canadian and Mexican Coins. (Ian Wiséhn)	4	93
Andersson, Linda: <i>Klosterland. En jämförande studie mellan myntfynd i medeltida kloster och kyrkor på landsbygden.</i> B-uppsats vid institutionen för arkeologi vid Stockholms universitet, 1996. (Monica Golabiewski Lannby)	6	149
Axel Wallenberg – ett konstnärskap. Nässjö 1995. (Ian Wiséhn)	6	149
Byatt, Derrick: <i>Promises to pay. The first three hundred years of Bank of England notes.</i> London 1994. (Ian Wiséhn)	1	20
Ivanauskas, Eugenijus: <i>Lietuvos pinigų lobiai. Paslėpti 1390-1865 metais.</i> Vilnius 1995. (Monica Golabiewski Lannby)	1	21
Carl Gustaf Tessin – kulturpersonen och privatmannen 1695-1770. Malmö 1995. (Ian Wiséhn)	7	174
Coincraft's Standard Catalogue of English & UK Coins, 1066 to Date. (Eva Wiséhn)	5	122
Flensburg, Peter: <i>Numismatisk Leksikon.</i> Dansk Numismatisk Forening 1996. (Monica Golabiewski Lannby)	5	122
Jansson, Sam Owen: <i>Måttordboken.</i> Andra reviderade och utökade upplagan. Stockholm 1995. (Lars O. Lagerqvist)	4	92
Colman, Fran: <i>Money talks. Reconstructing Old English.</i> Berlin-New York 1992. (Harald Nilsson)	4	92
Jensen, Uno Barner: <i>Trankebarmønter 1620-1845. Vurderingspriser</i> 1996. (Ian Wiséhn)	3	67
Lagerqvist, L.O., Hirsch, H., Nordlind, U.: <i>Sverige och dess forna besittningars guldmynt och riksdaler från Gustav I till Carl XVI Gustaf 1521-1996.</i> Samling Julius Hagander. Bern 1996. (Ian Wiséhn)	8	198
Lagerqvist, L.O., Nordlind, U.: <i>Klenoder ur ett myntkabinett.</i> Samling Julius Hagander. Bern 1996. (Ian Wiséhn)	8	199
Lindstedt, Janett: <i>Myntningen under Valdemars regering 1250-1275.</i> B-uppsats vid institutionen för arkeologi vid Stockholms universitet, 1996. (Monica Golabiewski Lannby)	6	149
Mortensen, Morten Eske: <i>Dansk-Norsk Myntpris-Årbok 1995/6.</i> Oslo 1996. (Bengt Hemmingsson)	8	199
Myrberg, Nanoushka: <i>Myntningen under Magnus Ladulås 1275-1290.</i> C-uppsats vid institutionen för arkeologi vid Stockholms universitet, 1995. (Monica Golabiewski Lannby)	4	93
Numismatische Literatur 1500-1865. Die Entwicklung der Methoden einer Wissenschaft. Wolfenbütteler Forschungen. Band 64. Wiesbaden 1995. (Ian Wiséhn)	3	67
Skaare, Kolbjørn: <i>Norges Mynthistorie 1-2.</i> Oslo 1995. (Ian Wiséhn)	2	44
Skaare, Kolbjørn: <i>Norsk Mynt i 1000 år.</i> Et utstillingsskrift. Universitetets Myntkabinett. Oslo 1995. (Eva Wiséhn)	4	93
The Banker's Art. Studies in Paper Money. London 1995. (Ian Wiséhn)	6	148
Tingström, Bertel: <i>Avesta Myntmuseum.</i> Numismatiska Meddelanden XXXIX. Uppsala 1995. (Jan-Olof Björk)	3	66
Tusindtallets Danske Mønter fra Den kongelige Mønt- og Medaillesamling. Köpenhamn 1995. (Eva Wiséhn)	2	45
Wiséhn, Eva: <i>Myntfynd från Lappland, Norrbotten och Västerbotten.</i> Sveriges Mynthistoria, Landskapsinventeringen, 8. Stockholm 1995. (Kjell Lundholm)	5	123
Wissenschaftsgeschichte der Numismatik. Beiträge zum 17. Deutschen Numismatikertag 3.-5. März 1995 in Hannover. (Ian Wiséhn)	5	123

23c-f. 60, 45, 30 och 15 öre. Papper, 55x35 mm, beige med lila text, siffror och ram. Polletterna är rektangulära med avkapade hörn. Inom en tunn ram står centralt firmanamnet *J.L.L. & Co.* Över firmanamnet i båge ordet *Tombutelj* och nederst i båge valören.

Plansch 6

23g. 10 öre. Som ovan men tillagt för hand med blåck *Lundberg 1883*.

J.F. Lundqvist

Vinhandeln har adressen Mäster Samuelsgatan 50.

24. Utan åsatt värde. Mässing, oval, 41x25 mm. Vågslinga längs kanten. I båge överst firmanamnet *J.F. LUNDQVIST*, i båge underst *★ STOCKHOLM ★*. Tvärs över, mellan ortnamnet, adressen *50 MÄSTER SAMUELSGATAN 50*.

H. Lundström & Co, vinhandel

Vinskänken A. Lundström, under firma Hugo Lundström & Co, införde bruket av polletter i firman vid försäljning av dryckesvaror.

Litt.: Stjernstedt 249:168.

25a-b. 20 och 15 (öre?). Mässing, Ø 23 mm, ensidig. På åtsidan och frånsidan i centrum valören 20 resp. 15. Däröver ett hål. I övrigt helt slät. Tillverkare okänd.

Litt.: NM XII s. 124:14.

25c. 15 (öre?). Mässing, Ø 23 mm, ensidig. På åtsidan i centrum valören 15. Däröver ett hål. I övrigt helt slät. Tillverkare okänd.

Litt.: NM XII s. 124:15.

25d. 15 (öre?). Mässing, Ø 28 mm, ensidig. Polletterna i bruk 1860-76. På åtsidan instämplat valören 15, däröver en åttauddig stjärna *. Tillverkare okänd.

Litt.: Stjernstedt s. 249:169

25e-f. 15 (öre?). Mässing, Ø 29 mm. På åtsidan instämplat valören 15, två varianter. Frånsidan slät.

25g. 10 (öre?). Mässing, Ø 29 mm. På åtsidan instämplat valören 10, stora siffror. Frånsidan slät.

25h. 15 öre. Mässing, Ø 28 mm. Polletterna i bruk 1860-76. På åtsidan inom slät ring innanför pärtring valören 15 över enkel dekoration och därunder ordet *öre*. Utanför pärtringen omskrift *HUGO LUNDSTRÖM & Co STOCKHOLM*. Kring kanten en pärtring. På frånsidan Sporrongs stämpel. Tillverkare var C.C. Sporrang & Co.

Litt.: NM XII s. 124:16.

25i. 10 öre. Mässing, Ø 28 mm. Polletterna i bruk 1860-76. På åtsidan inom slät ring innanför pärtring valören 10 över enkel dekoration och därunder ordet

öre. Omskrift *HUGO LUNDSTRÖM & Co, STOCKHOLM*. Kring kanten en pärtring. Tillverkare var C.C. Sporrang & Co. Litt.: NM XII s. 124:17.

Löfberg & Co vinhandel A-B

Fredrik Löfberg hade 1880 en vinhandel på Hornsgatan 33 senare på Hornsgatan 58-60. Från 1882 var Carl Rabén delägare. År 1890 finns en filial vid Kornhamnstorg 49. År 1903 var adressen Hornsgatan 60. Sista rättighetsinnehavaren var P.M. Svanfelt med adress Hornsgatan 58-60.

Litt.: Hagar 1967 s. 158:33.

26a. 15. Papper, 35x18 mm med avklippa hörn, gul med blå företagsstämpel. Oval stämpel med firmanamnet *★ LÖFBERG & Co ★* och *STOCKHOLM* i båge över och under en inre oval inom vilken valören 15 är skriven för hand med blåck.

26b. 10. Papper, 35x18 mm med avklippa hörn, ljusblå med företagsstämpel. Oval stämpel med firmanamnet *★ LÖFBERG & Co ★* och *STOCKHOLM* i båge över och under en inre oval inom vilken valören 10 är skriven för hand med blåck.

26c. 6. Papper, 35x18 mm avklippa hörn, lila med företagsstämpel. Oval stämpel med firmanamnet *★ LÖFBERG & Co ★* och *STOCKHOLM* i båge över och under en inre oval inom vilken valören 6 är skriven för hand med blåck.

Not. Författarna tackar museichef Mirja Lausson, Vin- och Sprithistoriska museet, för lämnad hjälp.

Artikeln fortsätter i nästa nummer av SNT.

Litteratur

Ahnfeldt, A. *Sveriges firmor och män inom handel, industri och konst*. Uppsala 1886.

Hagar, H. (red. Wilhelm Odelberg). *Stockholms vinhandlare. Guldet i flaskan*. Stockholm 1967.

Schuldheis, H. *Några anteckningar om Vinhandelsfirman J.D. Grönstedt & Co*. Stockholm 1911.

Stjernstedt, A.W. *Beskrifning öfver Svenska kopparmynt och Polletter. II Polletter*. Stockholm 1872.

Stjernstedt, A.W. Tillägg till beskrifning af svenska polletter. *Numismatiska meddelanden XII*. Stockholm 1877.

*När penningen talar
tiger gemenligen
var man.*

Postgirot Bank stödjer Kungl. Myntkabinettet

Under hösten 1996 blev det klart att Postgirot Bank blir en sk Silver-sponsor till Kungl. Myntkabinettet. Det innebär bla, att en miljon kronor överlämnas till museet för att bidra till byggandet av utställningar.

Postgirot Bank är naturligtvis en synnerligen lämplig sponsor till ett museum som är ägnat betalnings-medlens historia. När det gäller förmedling av pengar finns det knappast någon annan institution i Sverige som är så betydelsefull för privat-människor och företag som Postgirot Bank.

Postgirot Bank infördes i Sverige 1925 men startade i Österrike redan 1883. Tanken är en betalningsförmedling vars huvudprincip är kontantlös överföring av belopp mellan konton (girering). Det svenska Postgirot (eg. Postgirot Bank AB efter bolagisering 1994) är ett helägt dotterbolag till Posten. När det gäller betalningsförmedling svarar Postgirot Bank för ca 50% av den totala marknaden för inrikesbetalningar. □

Bekymmer vid betalningar

I dessa tider när pengar alltmer överförs mellan betalare och mottagare genom elektroniska signaler kan det vara svårt att föreställa sig hur det var förr. Helt säkert var transporten av pengar alltid bekymmersam på grund av dåliga vägar, säkerhetsproblem etc.

I fransk lagstiftning stipulerades 1809, att vid betalningar över 500 francs i silver skulle betalaren tillhandahålla penningsäck och snöre, vilket värderades till 15 centimes. När man läser sådana uppgifter förstår man varför användningen av sedlar ökade under 1800-talet. IW

KÖPES

Äldre svenska
reklam- och skämtsedlar
köpes

Martin Wettmark

Östergårdsvägen 13
455 32 Munkedal
0524-126 02 (kväll)

Omgraverad valsbild för halvöre Säter 1628

Försök till standardiserad riksvapensköld?

Av Per-Göran Carlsson

Under senaste åren har intressanta synpunkter utvecklats och debatterats angående såväl produktionstekniken för s k hammarpräglade och valsverkspräglade kopparmynt som sätten att tillverka stammar respektive valsbilder under Gustav II Adolfs tid. Ett av de specifika mynt som diskuterats särskilt är av typen halvöre Säter 1628 (HH 55, Cav 128-9), se illustration. Det är speciellt detta mynts åtsida som varit föremål för intresset och som även i denna artikel fortsätter vara i fokus.

Beträffande de på ömse sidor om skölden befintliga s k halvmånarna instämmer jag principiellt i Jan-Olof Björks förklaring (se *SNT* 6/95), dvs att de utgör synliga kvarvarande spår av en i övrigt nedsvarvad valsa där den äldre typen av sköldbild funnits. Detta händelseförlopp ger oss också en klar indikation på den typologiska utvecklingen och beträffande punsarna till bildelementen även den kronologiska tillkomsten och användningen. Det är ett av flera tydliga exempel på att samma eller likadana punsar användes vid framställningen av de olika stammar och valsarna för produktionen av kopparmynt under den tidigaste kopparmyntperioden i Säter, Nyköping och Arboga. I detta fall avser jag då närmast den över skölden placerade kronan med nio ädelstenar avbildade på den synliga delen av kronringen. En identisk kronpunns har använts för att anbringa kronan på vals bilden för präglingen av Nyköpings öre 1628 (HH-), se bild 4b i *SNT* 6/95. Vid noggranna jämförelser framgår också att olika bildelement, såsom sköldkonturen och däri ingående bildelement, tex lejon och sveakronor, kan vara punsidentiska och använts för framställning av myntbilder för olika myntorter.

Om skälet till omarbetningen av vals bilden till det omtalade Säterhalvöret har Björk utvecklat en uppfattning som i korthet innebär att "gravörmästaren... helt enkelt låtit någon, förslagsvis en nyanställd gravör – Michelsson – tillverka nya punsar och låtit honom 'träna' på en eller flera gamla felpunsade präglings-

band". Jag finner det mindre troligt att denna företeelse skulle vara resultatet av enbart träning med tanke på såväl den möda som nedlagts att försöka utplåna delar av vals bilden på ett gammalt valsband som den ansträngning som skymtar bakom återskapandet av den kompletta vals bilden avsedd för återanvändning, dvs präglings. Den bevarade, oförändrade omskriften tyder också på att motivet bakom denna omgraving kan ha varit ett helt annat än vad Björk anför. Jag utvecklar nedan min uppfattning om vad mynten kan berätta och reflekterar över några hittills ej diskuterade observationer.

Präglingsbandens betydelse

Enligt Björks uppfattning har "gamla felpunsade präglingsband" använts. Vad han menar med gamla respektive felpunsade framgår dock inte men är intressant och nödvändigt att utveckla för den fortsatta diskussionen.

Gamla präglingsband, typ plattstål med myntbilder, kan antingen ha – brukats, dvs varit anbringade på en valseylinder och kanske i så fall använts vid valsverkspräglings, för att därefter av någon anledning demonterats och lagts åt sidan (mindre troligt), eller

– framställt helt eller delvis och varit tekniskt fullgoda men (trots eller kanske p g a användning av en spegelvänd N-puns och andra ej nöjaktiga bildelement, mer om det nedan) ej ännu kommit till användning utan tillförts reservlagret, eller – framställt helt eller delvis men blivit tekniskt mindre lyckade och trots eller p g a samma orsaker som anförts i punkten ovan sparats för reservändamål (i värsta fall) eller lagts åt sidan för skrotning eller annan återanvändning.

Med *felpunsade präglingsband* kan förstås:

- avsiktligt felpunsade/-komponerade vals bilder, eller
- oavsiktligt felpunsade/-komponerade vals bilder.

Gamla, felpunsade präglingsband kan alltså ha klassificerats så av en rad olika skäl, men oavsett skäl (rätt

eller fel) så har åtminstone ett präglingsband kommit i bruk som arbetsmaterial för ifrågasvarande Säterhalvöre. Varför bemödade man sig då att förändra mynt bilden på ett av allt att döma färdigt präglingsband?

Den standardiserade riksvapensköldens tillkomst

De påfallande många typerna av kopparmynt under Gustav Adolfs period utgörs dels av förändrade bildelement (sköld, krona, voluter o dy), dels förändrade omskrifter. Rundmyntens omskrift är i huvudsak densamma; skillnaderna består principiellt i olika myntortsbenämningar, med och utan NOVA respektive myntmästarmärke, samt olika stavnings- och förkortningsvarianter, ofta anpassade till diametern på mynt bilden och det praktiska utrymme som därmed stod till buds hos de olika valörerna. Bildelementen varierar dock mer väsentligt. Notabelt är de sirliga och mycket dekorativa, ibland nästan överdådiga riksvapensköldarna, de rikt varierande kron typerna och andra attribut, exempelvis dalpilarnas utformning. Det är just i *förändringen* av dessa bildelement jag tror vi ska söka skälet till omvandlingen av det omtalade Säterhalvöret 1628.

Vid en jämförelse av kopparmyntens sköldtyper under denna period framgår att de på kort tid degenereras, från 1627-28 års buktiga, ibland med tofsar rikt dekorerade och nästan vällustiga barockformer till de betydligt enklare, stramare och renodlade raka sköldarna, utan voluter, som börjar uppträda redan 1628 på Säterpräglingsarna men sedan tar överhand fram till 1632 (Kreuzer-myntningen). De påminner om den heraldiska typ som brukar benämnas *spansk sköld*. I den situation som rådde under dessa hektiska år med utveckling av befintliga myntorter, ny präglings teknik, tekniska och personella problem, förefaller det att *utformningen* av mynt bilderna inledningsvis tilläts ske utan stränga tyglar. I detta avseende anvisade tidens myntordningar veterligt bara i huvuddrag till vilken valör och

viktstandard mynten skulle präglas, hur de räknades i förhållande till silvermynt eller andra storheter samt hur mynten i princip skulle se ut, dvs vilken vapenbild, kronotyp och liknande som skulle återfinnas. Allt i syfte att allmänheten snabbt och i princip skulle känna igen och acceptera de mynt som successivt sattes i cirkulation. Gravörerna verkar alltså ha haft ganska fria händer, vilket kan förklara några särskilt rikt dekorerade och kanske på helt personligt initiativ skapade rundmyntstyper 1628 med rosor eller rosetter i åtsidans öppna fält respektive typen med tre myntmästarmärken, företeelser som sedan inte tillåts florerar mer.

Efter Älvsborgs lösen 1619 var Sverige mycket fattigt på ädla metaller varför kopparmynten, inte minst de stora runda örena, fick bli "fattigmansriksdalar". Den runda formen och den av motivet helt uppfyllda ytan tjänade det avsedda syftet att, givet tenens välöranpassade tjocklek, få bukt med underviktiga mynt (jfr folkets klagan angående dåliga kopparklippingar) och motverka eventuell trimning av giriga händer. Här är, tror jag, både den praktiska och "psykologiska" förklaringen till dessa lågvalörers påkostade utformning och stormyntskarakterär. Diametern på de största örena avviker inte heller särskilt många millimeter från riksdalarnas och fyramarksmyntens.

Jämför man så riksvapensköldens utseende på kopparmynten med samtidens silvermynt ter den sig onekligen vällustig. Sköldens form förefaller vara mer inspirerad av det kontinentala modet än några inhemskas ideal trots att olika former av svenska riksvapensköldar tidigare förekommit – dock ingen som *enhetligt* använts under en längre period. Förmodligen uppfattades till slut det rådande sköldmodet som överdrivet och osvenskt. Utan kända skriftliga belägg på orsak och verkan kan vi idag bara konstatera att *något* radikalt påverkade uppfattningen om hur riksvapenskölden skulle se ut fortsättningsvis. Därmed inleddes 1628 den standardiseringsprocess som det omtalade Säter-halvöret kan sägas utgöra första vittnesbörden om, nämligen avklädningen till en rak, slät sköld (slät i bemärkelsen utan voluter eller sidoprydnader). Det är visserligen inte första gången som den sköldtypen förekommer bland svenska mynt men den har alltså aldrig tidigare brukats under någon längre period som nu skulle bli fallet. Med undantag av Kristina-tidens riksdal-

Foto: Jimmy Hågguist.

lervalörer, några få återfall bland vissa markmynt 1647-78, vissa koppartyper med sidoprydnader och införandet av lejon som sköldhållare på riksdalar från 1654 kvarstår denna raka och släta konturmodell för riksvapenskölden eller motsvarande kortformer i förekommande fall fram till i princip Ulrika Eleonoras dubbeldukat och riksdaler 1719. Därefter tar återigen rokokons mjukare ideal överhand även på utformningen av riksvapenskölden på mynten, en företeelse som kvarstår in i modern tid.

Från idé till resultat

I detta perspektiv ter sig omarbetningen av präglingsbandet som en avsiktlig och meningsfull åtgärd, därtill kanske nödsakad av att tiden var knapp för framställning av helt nya sådana band. Avsiktligt eller ej blev omarbetningen även ett bra test på möjligheterna till återanvändning av band som på något sätt skadats. Vad varken detta eller några andra tidigare exempel ger svar på är *hur* det var möjligt att omarbota i så fall *hårdade* präglingsband till ett så tekniskt lyckat resultat, speciellt med tanke på att de av mig kända exemplaren av relaterade Säter-halvöre 1628 inte förete några stamp-sprickor eller plantssprickor. Snarare har omarbetningen skett på ett eller flera *ej använda, icke-hårdade plana präglingsband/plattstål*.

Hur såg ett sådant präglingsband ut? Bestod det av hela eller bara delvis färdiga myntbilder? Frågorna är berättigade eftersom nedsvärning, slipning, eller varför inte hyvling eller annan manuell mekanisk bearbetning av bildytan kan ge olika resultat och förutsättningar för den slutliga myntbild som avsattes vid präglingen. Om hela bildmotivet redan fanns på präglingsbandet kan man med olika handverktyg ha slipat och/eller mejslat bort och jämnat till den avgränsade yta där den gamla sköldbilden funnits. På så sätt lämnades omskriften orörd, vilken annars skulle mer eller mindre försvunnit om hela bildytan utsatts för nersvarning eller hyvling. Därefter har det varit möjligt att återigen anbringa en rak, slät sköldkontur med tillhörande inre bildelement. Alternativt, och kanske ännu mer sannolikt i skenet av hur jämn och reliefmässigt likvärdig utpräglingen blivit på bevarade exemplar av det aktuella Säter-halvöret, kan det ha varit så att *endast* sköldkonturena med sidoprydnader tidigare anbringats på plattstålet varefter omarbetningen gjorts (antingen manuellt med handverktyg eller medelst en typ av nedsvärning, slipning eller hyvling av ytan). Därefter har ånyo skölden anbringats samt bilden i övrigt slutförts med omskrift och övriga bildelement. Av skäl som anförts ovan avstod man dock från att anbringa sidoprydnaderna.

Sistnämnda tänkbara tillvägagångssätt förklarar också trovärdigt varför resultatet av den (felaktigt) spegelvända N-punsen tilläts kvarstå liksom det på åtminstone ett exemplar kända felaktigt inpusade årtalet MDCXXVIII (1633). Det är visserligen inte enda tillfället som stavningsmisstag och användning av den spegelvända N-punsen förekommer men i detta sammanhang torde omskriften ha satts in *efter* korrigeringen av skölden. Om och när man insåg dessa fadäser fanns tydligen inte tid att åtgärda valsbilderna. Med tanke på myntens naturliga sällsynthet begränsades möjligen spridningen av det präglade resultatet om man fick negativa synpunkter eller självkritiskt snarast möjligt ersatte de mindre lyckade präglingsbanden. Alternativt där omskrift etc inpusats efter korrigeringen av skölden utesluter dock inte möjligheten att omskriften och sköld redan funnits på det präglingsband som korrigerats. Vi vet i dag inte om ett eller fle-

ra präglingsband med dessa egenheter framställdes och brukades. De exemplar jag studerat av den aktuella typen av Säter-halvöret ger heller inte helt lika diagnostiska svar, varför ett sådant förbehåll är berättigat.

Ulf Ottossons (*Mynttidningen* 1/96) ifrågasättande synpunkter på de tekniska aspekter som Björk anför (i *SNT* 3 resp 6/95) anser jag på ett intressant sätt kompletterat bilden av vissa slutsatser som kan dras. Å andra sidan berör ingen särskilt djupt de centrala konsekvenser som härningen kan innebära på såväl det lösa som det på valsen anbringade plattstålet och hur realistiskt det kan vara att demontera samt återanvända ett sådant band. I det här av mig diskuterade fallet med Säter-halvöret verkar det inte sannolikt, som Ottosson förespråkar, att "man i den cylindriska valsen punsat in nya myntbilder". Däremot utesluter jag inte att den tekniken kan ha prövats i andra fall som en i raden av flera möjligheter.

Om tekniken, med i valsen direkt inpunsade myntbilder, skulle komma till stor användning under den tidigaste kopparrundmyntningen kan man ju undra varför de praktiskt ansvariga aldrig lärde sig tillfälligt behärska kompensationen för ovaliteten, vilket Ottosson riktigt påpekar "var i många fall för stor". Man måste dock komma ihåg att de dokumenterade förhållandena beträffande den tidiga kopparrundmyntningen var sådana, att tid och resurser knappast räckte till att ensidigt satsa på och bli beroende av den ena eller andra tekniken. Erfarenheter från kontinenten kom säkert väl till pass, där man vid denna tid framgångsrikt ägnade sig åt valsverksprägling av talermynt i silver. Att överföra motsvarande teknik på lika stora präglingsringar i koppar var säkert inte lätt och Gustav II Adolfs stränga produktionskrav tillät inte för osäkra experimentella metoder. En sprungen cylindrisk vals med myntbilder kan man föreställa sig kostade betydligt mer i tid och resurser än tekniken med utbytbara präglingsband med myntbilder.

**SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGENS
MEDLEMSNÅL**
kan rekvideras från kansliet!
Pris: 35 kr + porto

Den femuddiga stjärnan

Beträffande det avbildade halvöret från Säter (och övriga av motsvarande typvariant) finns ytterligare några intressanta observationer att redovisa. I min första artikel om detta intressanta typmynt (*Nordisk Filateli/Myntmagasinet* 4, 1992) uppmärksammade jag på en *månguddig stjärna* som i relief syns innanför det jag då betecknade "halvmånen". Just det avbildade exemplaret hade bara en synlig halvmåne med stjärna. Det hör dock med största sannolikhet hemma i samma familj av exemplar med halvmånar på ömse sidor av skölden och är endast resultatet av en särskilt lyckad borttagning av den underliggande skölden med sidoprydnader. Jag föreställde mig då ett symboliskt samband till myntmästaren Caspar Hedwigers märke som utöver initialerna, C H, kan ha varit en i sköld liggande halvmåne med två stjärnor. Fenomenet med halvmånen på Säter-halvöret har nu fått sin tillfredsställande förklaring av Björk, medan varken han eller Ottosson vidare berört fenomenet med den omnämnda månguddiga stjärnan. När det här avbildade exemplaret nyligen framkom ur en äldre samling visade det sig att det entydigt gick att observera stjärnan på ömse sidor av skölden och bestämma den som femuddig. Varför finns det en stjärna mitt i denna omarbetade röra av f d voluter och kan dess form med fem uddar berätta något?

Intressant nog är det en väl formad stjärna där varje udd har en vinklad ryggekam upp mot centrum av stjärnan. Stjärnans centrala punkt utgör ungefär en tredjedel av reliefhöjden hos den kringliggande halvmånen. Eftersom stjärnan inte längre kan sättas i symboliskt samband till halvmånen måste förklaringen vara en annan. Kan det vara ett diskret anbringt personligt gravörmärke? Kan det vara en diskret ursprungsbezeichnung för en emission eller en gruva? Det är bekant att en del familjer och bergsmän hade bomärken och andra symboliska beteckningar som var lokalt kända och respekterade vad gäller ägarskap och besittningsrätt. Dessa märken blir dock mer kända och vedertagna i affärskretsar från 1650-talet och framåt, inte minst i bruksmiljöer. Jag kan dock för dagen inte utveckla denna möjlighet ytterligare och tror i detta fallet heller inte att just det sambandet är aktuellt.

Snare handlar det om ett ovanligt synligt tekniskt bevis på hur myntbilderna skapats. Jag bedömer

det möjligt att detta är spår av det körnslag som med hjälp av en stjärnmarkering tydliggjorde var sköld och voluter därefter skulle centreras utmed präglingsbandets vertikala axel. Det kan t o m vara så att den tydliga stjärnmarkeringen är spår av en för oss idag okänd centeringsanordning – hållare – för inpunsning av olika bildelement (sköldkontur, sidoprydnader), vars tillämpning lämnade dessa spår efter sig. Att stjärnan syns så tydligt är förmodligen resultatet av flera samverkande faktorer. Normalt är den dold i den relativt djupa håligheten som mitten av den aktuella sidoprydnaden – slingan – utgör. De krafter och metallrörelser som uppstår vid inpunsningen av dessa bildelement resulterar förmodligen nästan alltid i att dessa fixeringspunkter eller märken av eventuella stödanordningar för inpunsning försvinner. När myntbilderna för det illustrerade Säter-halvöret omarbetades borde såväl stjärnan som halvmånen i bästa fall ha försvunnit och så kanske var intrycket efter den i någon form mekaniska bearbetningen av präglingsbandets yta. Men arbetet blev inte fullgott, vilket åtminstone framstod klart när bandet/valsen härdat. Till glädje för dagens observanta och teknikintresserade numismatiker resulterade det dock i en mycket pedagogisk bild av ett komplicerat förfarande som vi gärna vill förstå.

Den enda liknande observationen jag gjort är den enkelt (hand-?)graverade, streckliknande, sexuddiga stjärnpuns som anbringats på det öppna valsfältet mellan skölden och den inre ringen på ett exemplar av Nyköpingsöret 1628 med tre myntmästarmärken (se nr 642 avbildad i auktionskatalog *SBC/Spink* 30/11-1/12 1989). Förklaringen till den stjärnans förekomst är dock mer öppen. Dess placering kan vara helt slumpmässig. Stjärnans placering kan också vara mer avsiktligt synlig men om dess innebörd kan enbart spekuleras.

Två ytterligare exemplar kända

Föremålet för denna artikel är dels tidigare bidrag i diskussionen kring detta intressanta mynt, dels ett nyligen framkommet privatägt exemplar som tydliggör vissa aspekter på de hypoteser som anförs. Eftersom exemplar med en eller två halvmånar kan anses vara resultatet av samma fenomen kan Björks lista (*SNT* 6/95) av hittills framkomna exemplar kunna kompletteras och redigeras enligt följande.

Offentlig ägo (och därmed jämställda samlingar)

1. Kungl Myntkabinettet, Stockholm (med en halvmåne)
2. Sven Svenssons samling, nr 2108
3. Avesta myntmuseum
4. Stora Kopparbergs Bergslags AB, Falun

Privat ägo

1. Dokumenterat i *Nordisk Filateli/Myntmagasinet* 4/1992 samt tre kända auktionsförekomster (med en halvmåne)
2. Dokumenterat i *Svensk Numismatisk Tidskrift* 6/1995 och *Mynttidningen* 1/1996
3. Dokumenterat i föreliggande *Svensk Numismatisk Tidskrift* samt avbildad (utan kommentar) i *Numismatiskt FORUM* 1/1996
4. Ett mycket slitet (?) men otvetydigt exemplar funnet av artikelförfattaren i mynthandeln

Källor och litteratur

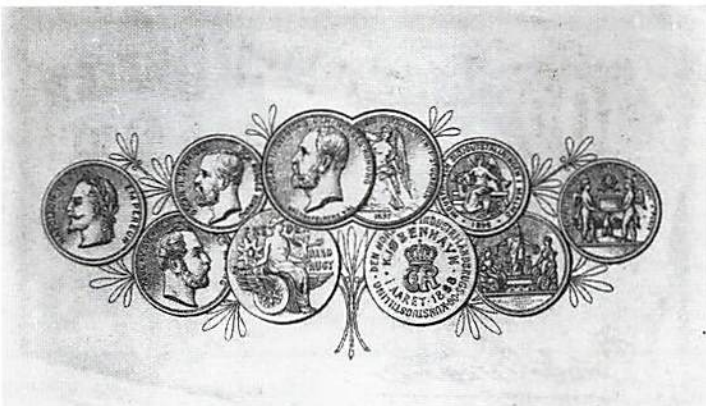
Björk Jan-Olof: Ett omtalat halvöre Säter 1628, *SNT* 6/1995 och där anförd hänvisning till källor och litteratur.

Ottosson Ulf: Motsägelsefulla teorier angående valsverksteknik, *Mynttidningen* 1/1996 och där anförd hänvisning till litteratur.

Sedelreklam för choklad

Choklad går att sälja på olika sätt. I dag möter vi nya sorter och smaker genom reklam i tidningar, färgglada förpackningar eller i form av reklamfilm innan speelfilmen börjar. Vid slutet av 1800-talet var det populärt att sprida reklamkort som hade sedelutseende. Därigenom ville man förhöja reklamvärdet. Kanske sparade många på reklamen och visade den lustiga "sedeln" för vänner och bekanta. Det finns också ett högt symbolvärde i att använda sedelformen. Man ökar därigenom värdet på den produkt som skall säljas.

Under 1890-talet lät AB Cloetta framställa sedelreklam. Hur spreds då reklamen? Någon direktreklam genom Postverkets försorg skedde inte vid den här tiden. Däremot tog man tillfället i akt i samband med olika utställningar som t ex Industri-

Reklam för choklad i sedelform – ett bra sätt vid sekelskiftet för att sälja Cloettas produkter. Foto: RIK-foto. Något förminskad.

utställningen i Malmö 1896 eller i Stockholm 1897.

I Kungl. Myntkabinettets samlingar finns en reklamsedel från just Cloetta. På "sedeln" finns uppgifter om vad företaget producerade: choklad, kakao, konfekt och karameller. Årtalet 1848 skvallrar om lång erfarenhet. Nederst finns "sedelsignaturen": *Bröd. Cloetta*. På baksidan finns en rad medaljvibildningar, som berättar om de utställningar som Cloetta deltagit i. Här finns t ex medaljerna från Malmö 1896 och Stockholm 1897 men också utställningsmedaljer från Parisutställningen 1867 och den i Köpenhamn 1888. Möjligen ville man ge sken av att dessa medaljer representerade prismedaljer. Så är emellertid inte fallet, eftersom medaljerna är av vanligt slag.

Cloetta är en schweizisk släkt som inflyttade till Köpenhamn omkring 1850. De byggde där, under firma-

namnet Bröderne Cloetta, 1862 en chokladfabrik, den första i Skandinavien. Nutin Cloetta, som studerat chokladfabrikation i Frankrike 1860-62, grundade den första chokladfabriken i Malmö 1873. Dit flyttades också en filial av firman. Först tillverkades choklad och kakao och från 1881, då en ny fabrik uppfördes, även konfekt och karameller. Nutin Cloetta, som från 1873 varit ledare för det svenska företaget, efterträddes vid sin död av sin änka Luzia Maria Brigitta Menek, som 1891-97 förestod företaget och i sin tur efterträddes av sonen Carl Nutin Cloetta (1875-1917). Från 1905 skedde chokladtillverkningen i Ljungsbro.

Uppenbarligen ansåg företaget att flickor i folkdräkt var bra säljargument. Det är svårt att tyda dräkternas ursprung. Kanske har tecknaren valt en fri tolkning av de svenska sockendräkterna, men nog bär den sittande flickan till höger Rättviksdräkten.

Henrik den förunderlige och abbedissan Beatrix

Medeltidshistorien är rik på furstar med för oss mer eller mindre begrippliga tillnamn. Detta gäller i synnerhet för Tyskland, där den långtgående feodaliseringen gav upphov till en stor mängd furstendömen, alla med sina egna bördsstolta furstar. I Sachsen härskade under 1200-talet exempelvis hertigar med namn som Henrik den långa, Otto den stränge och Albrekt den fete. Riktigt när dessa furstar fått sina tillnamn är svårt att säga, men i många fall är det samtida eller nära samtida krönikörer som skapat namnen. Riktigt befästa för eftervärlden blev namnen först i och med att de kom in i senare seklers historieböcker.

Kungl Myntkabinetets samlingar tillfördes under 1995 ett mynt som illustrerar denna fantasifulna namngivningstradition. Det rör sig om en brakteat, dvs en ensidigt präglad penning, som har slagits för Henrik den förunderlige, hertig av Braunschweig 1279–1322. Myntet är av ett ganska enkelt utförande med det för Welfernas ätt karakteristiska lejonet som centralt motiv. Under lejonet ser man en nyckel. Orsaken till Henriks

Brakteat präglad för Henrik den förunderlige, hertig av Braunschweig 1279–1322.

KMK 102 435:3. Foto: Jan Eve Olsson.

Brakteat präglad för Beatrix, abbedissa i Quedlinburg 1138–1160.

Se även omslagets färgbild.

KMK 102 435:4. Foto: Jan Eve Olsson.

Bättre mynt är vad allmogen önskar

Dagboken var Carl Gustaf Tessins stora intresse på gamla dar. Åt den anförtrödde han allt som föll honom in – reflexioner med anledning av de böcker han studerade, omdömen om människor, minnen, framför allt minnen. Den tid då han var en av de ledande i Sveriges sysselsatte honom mycket i tankarna och i dagböckerna. De på Svindersvik skrivna tre à fyrahundra sidorna av den praktiga foliant i franskt band med rött snitt, som omfattar senare hälften av år 1760, är en i raden av Åkeröarkivets 29 dagboksfolianter. Dagboksanteckningarna ger mer upplysning om Tessins liv vid hovet än om hans liv på Svindersvik, som då var alldeles nyinrett.

Det var på sensommaren 1760, ett par månader innan riksdagen skulle sammanträda, som Tessin slog sig ned på Svindersvik, tydligen ställt till hans disposition av ägaren, den mångsidigt intresserade, framstående köpmannen och mecenaten Claes Grill. Tessin var vän med både Claes och Anna Johanna Grill. Den senare var ju myntsamlare liksom Tessin.

Inför riksdagen 1760 (som skulle pågå till 1761) funderade Tessin naturligtvis mycket på statsfinanserna. Detta gjorde många bildade svenskar under den här tiden. Varken ökade skatter eller skuldsättning hjälpte mot det slöseri som bedrevs genom understöd till handel och manufaktur, partibelöningar, pensioner m.m. Av den anledningen var det många som debatterade ekonomin. Detta gjorde de, ofta anonymt, i *Then Swänska Argus, En Ärlig Swensk* eller i liknade skrifter. Under 1750-60-talen kom det vanligen ut en ekonomisk skrift om dagen. Detta måste betraktas som närmast unikt!

De flesta i Sverige bodde på landet. Vad ansåg de om vad som var lycka? Att svara på den frågan kan vara nog så komplicerat, men något förstår vi av en populär vers som ofta citerades av allmogen vid mitten av 1700-talet:

”En åtta kos Bonde som hafwer en häst
Gudfruktig och ärlig, god granne der näst
Är litet låghalter, god wän med sin Präst
samt glad i sit arbet, den mår aldrig bäst”.

Carl Gustaf Tessin ansåg emellertid att även brännvin hörde till bondens

smickrande tillnamn (ty *der Wunderliche*, lat *mirabilis*) är dessvärre inte känd.

Under samma år förvärvades ytterligare en tysk medeltidsbrakteat, men av en betydligt högre konstnärlig kvalitet än den tidigare nämnda. Det handlar om ett mynt som härrör från den figurrika brakteatmyntningens höjdpunkter. På detta mynt möter vi grevinnan Beatrix von Winzenburg, som 1138–1160 var abbedissa i klostret Quedlinburg på Harzbergens nordsida. Klostret grundades år 936 och hade liksom många andra kloster egen myntningsrätt. Abbedissan möter betraktaren med liljespira och uppslagen bok i händerna, sittande på en mur med arkadbågar. På ömse sidor om henne tittar en nunna fram. Textbandet lyder BEA T R I X, och på muren läser man BAT T I R. Detta lilla konstverk mäter inte mer än 27 mm i diameter och väger obetydligt mer än 0,6 g. Abbedissan Beatrix mynt ingår i en serie av mycket väl komponerade och vackra brakteater från klostret Quedlinburg.

Dessa båda mynt förvärvades på en myntauktion i Tyskland och har tillförts Kungl Myntkabinetets samlingar såsom gåvor från Sven Svenssons stiftelse. Henrik Klackenborg

främsta lycka. Han kan dock även tänka sig andra lyckoömnerna. I sin dagbok gör han en gradering enligt följande:

”De som ärna göra Brännwinsbeslag, måste skynda sig, wetandes att de icke lång tid hafwa. Alla Allmogens enhälliga besvär innehålla:

1. Brännwins frihet
2. Fred
3. Bättre mynt.

Det första blir det wissaste. Gifwe Gud, att de andre wore så lätt bewiljade som begiärte!”

Brännwinsfriheten blev också verkligen beviljad under riksdagen. När det gäller myntet blev det ingen snar förbättring. Det stundande pommerska kriget skapade en skuld på 11 ½ miljoner daler s.m. Efter freden 1762 hade Sverige samma statsskuld som vid slutet av Karl XII:s krig. Sedelutgivningen blev allt ymnigare. Sedan 1745 hade landet haft pappersmyntfot, dvs sedlarna kunde inte inlösas i silver.

”Bättre mynt” skulle ännu dröja en del år.

IV

Från expeditionen 1927. Sven Hedins medhjälpare Mühlenweg betalar för kameler. Bakom honom ligger dollarmynt i högar.
 Bilden är hämtad ur Sven Hedins bok *Åter till Asien*, s. 48. Foto: Sven Hedin. Etnografiska museet.

En annan syn på pengar

Vår inställning till pengar varierar, från människa till människa och från folk till folk. Här i Europa har vi sedan mer än 2000 år vant oss vid bruket av mynt. Samtidigt, på andra platser på jorden, finns andra system och andra synsätt på pengars utseende och funktion. Exempel på detta kan man finna i bl.a. Sven Hedins (1865-1952) olika reseskildringar. I Hedins bok *Från Peking till Moskva* (Stockholm 1924) finns ett par exempel på nomadens syn på pengar och vad för slags mynt som en van resenär hade med sig på resan genom Centralasien:

"De mongoliska köpmännen bry sig icke om att samla förmögenheter i pengar. Sin vinst omsätta de genast i boskap, kameler, hästar, får och hornboskap. Nomaden förstår icke värdet av en hopad förmögenhet i klingande mynt. Men han fröjdas över att se sina hjordar förkovras och beta på stäppen. När han hyr ut sina kameler till en köpman och åtager sig att transportera dennes ullbalar från Urga till Kalgan, räknar han ut hur många ka-

meler, hästar eller får han vinner på färden, icke hur många mexikanska dollar eller kinesiska tael".

Här följer en ögonblicksbild från tullen mellan Sibirien och Mongoliet:

"Våra båda bilar omringas av en svärm unga kalmucker. Torrt och kallt befalla de oss att lossa alla rep, lägga ut hela vårt bagage på marken och öppna våra kappsäckar, väskor och sovsäckar. En av kalmuckerna dök ned på mina två väl och ordentligt packade väskor och började att med sina grova labbar gräva i dem. Jag hade medtagit 350 mex. dollar i silver inrullade i tidningspapper. Av skakningen på vägen hade papperet gnatgs sönder och mynten vandrat omkring bland mina skjortor, underkläder, skodon och andra saker. Allting plockades ut och lades på marken. Dollarstyckena med Yuan Schi Kajs strålände blanka bild grep han nävtals och vräkte dem i kängorna. Några oskyldiga böcker från Peking, en fullskriven anteckningsbok och några engelska tidningar lade

han i en särskild trave. En "Traveler's checkbook" från Los Angeles lydande på några hundra amerikanska dollar väckte hans misstanke, och han frågade vad detta var för ett dokument.

– Pengar från U.S.A., svarade jag.

– Jaså, ingenting annat, då behövdes det inte, och därmed räckte han checkboken till mig".

IW

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
 BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
 TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
 (uppgiv samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
 Tel och fax 046-14 43 69

Mjölkpollerter från Söderby

Söderby egendom i Odensala socken, Uppland, består av 80 hektar åker och 65 hektar skog. Mangårdsbyggnaden uppfördes på 1750-talet, den moderniserades 1950. Ekonomibyggnaden uppfördes 1935 efter en brand. Till gården hör en vacker ekpark. Makarna Evert och Gulli Nilsson förvärvade egendomen 1939 av änkefru Märta Else Helena Håkansson född Halling, gift 1908 med Axel Olof Reinhold Tottie Håkansson. Nuvarande ägare är sonen Åke Nilsson.

Mjölkpollerterna är av papp och finns på Kungl. Myntkabinettet. De har måtten ca 44 x 30 mm och med varierande färg. Hur polletterna har använts är okänt. De tycks emellertid ha tillverkats före 1873, eftersom högsta valören är 1 rdr, inte krona.

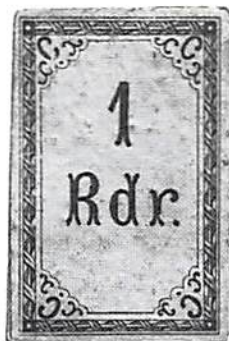
Börje Rådström

Litteratur

Sveriges bebyggelse, landsbygden Stockholms län.

Fig 1. 1 / Rdr., däromkring en smal rektangulär ram med hörnen vågigt fasade, omgiven av en dekorerad ram, mellan hörnen ett stort C, därunder två mindre motvända c med en punkt emellan, ytterst en smal rektangulär ram. Färgen är beige.

Fig 2. 50, 25 och 10 öre har vid kanten en dekorerad ram, färgerna är blå, rosa och gul.

En familjeskatt

I *The Numismatist* från februari 1935 kan man läsa en artikel med titeln "A most unusual hoard" (En högst ovanlig skatt). Den består av hundra halvdollarmynt från 1810-1839. Historien berättas av en äldre gentleman i besittning av en intressant samling amerikanska mynt och sedlar. Trots att han inte var myntsamlare ville han inte på några villkor skiljas från sina mynt eftersom de skulle gå i arv till hans barn.

Han berättar om fru X, som var en mycket sparsam dam. En dag bestämde hon sig för att samla på halvdollarmynt till sin egen begravning. Hon valde bara ut de snyggaste exemplaren och stoppade dem i en förseglad burk märkt för detta ändamål. Hon tog kontakt med stadens begravningsentreprenör och alla begravningsarrangemang bestämdes i god tid före hennes död. Kostnaden för ceremonien skulle bli 50 dollar.

När fru X avlidit visade sig burken mycket riktigt innehålla exakt ett-hundra halvdollarmynt. Dessutom fanns ett brev till begravningsentreprenören där han ombads att fullgöra den avtalade ceremonien samt att ge familjprästen ett kvitto på att full betalning gjorts genom medlen som samlats i burken.

Begravningsentreprenören uppfyllde fru X:s önskemål, men burken med mynten lämnade han länge orörd i en skrivbordslåda. Han kallade burken för sitt *nest egg* (värp-ägg) eller *rainy-day-fund*. Slutligen beslöt han sig för att dela innehållet i burken mellan sina två söner. Han gav var och en femtio halvdollarmynt samtidigt som han berättade historien om myntens bakgrund. Hans önskan var att sönerna skulle behålla mynten som ett minne av honom och bara använda dem i nöd-fall. Mannen som berättade historien var en av sönerna. Han hade fortfarande kvar sina femtio halvdollar, och såvitt han visste hade också hans 82-årige bror kvar sina.

Det är drygt sextio år sedan denna

historia berättades och nedtecknades av Robert K. Botsford i Pennsylvania, USA. Man kan undra om efterkommande generationer fortfarande vårdar minnet av begravningsentreprenörens och hans klients samlade skatt.

Det amerikanska halvdollarmyntet präglades varje år från 1805 till 1839 med undantag för år 1816, då myntverket i Philadelphia utsattes för en förödande brand. År 1807 började mynten präglas med den s.k. *Liberty cap*. På mynten skrevs valören 50 cents/50 c. Texten på mynten ändrades till halvdollar först 1838. Av allmänheten kallades de emellertid hela tiden för halvdollar, och inom numismatiken kallas de *Liberty Cap Half Dollar*.

Eva Wiséhn

Liberty Cap Half Dollar.

Konung Carl XVI Gustafs minnestecken (CXVIGJmt) 1996

En kategori av kungliga belöningar som står mittemellan ordnar och medaljer brukar kallas för *tecken*. Den äldsta är väl egentligen det som hertig Karl av Södermanland delade ut 1789 som ett minne för tapperhet vid bl.a. slaget vid Hogland året innan (det hade två grader).¹ Här skall ingen fullständig förteckning följa – dessutom har begreppet varit något vacklande och åtminstone en ren och oförfalskad belöningsmedalj förvandlats till "tecken" genom att förses med ett spänne på bandet.² I alla händelser hör alla senare dylika, utdelade under vår nuvarande dynasti, till den kategori som delas ut av H. M. Konungen personligen. Äldst är Oscar II:s jubileumsminnestecken från 1897. De flesta erinrar sig säkert barnfotot av vår nuvarande konung iförd paraduniform och farfarsars minnestecken till 90-årsdagen 1948.³

Kungen bestämde sig redan året innan för att instifta och utdela ett minnestecken till sin 50-årsdag; förebilder hade han ju från sina företrädare alltsedan Oscar II. Expeditionschefen Sven-Olof Hedengren tog kontakt med bl.a. författaren till denna notis och en del samtal ägde rum. Uppdraget gick till skulptören och medaljkonstnären Ernst Nordin. Av kostnadsskäl avstod man på ett tidigt stadium från tanken på ett genombrutet arbete. Skisser till båda sidorna besågs av dåvarande riksmarskalken Per Sköld och Hedengren; en av dessa valdes ut och visades därefter upp för kungaparet. Efter ytterligare något dröjsmål återkom dessa med kungligt godkännande och det verkliga arbetet kunde börja. Modellerna visades ännu en gång och gick så till Myntverket i Eskilstuna, där de på vanligt sätt reducerades, stamparna härdades och präglingen ägde rum. Ett provavslag visades dock först för kungen. Monteringen i Serafimerordens band skedde som vanligt genom ordensjuveleraren Carlman.

Enklast följer vi sedan hovprotokollet⁴ av den 18 mars 1996:

3.

Prägling och utdelning av ett minnestecken med anledning av Hans Maj:ts Konungens 50-årsdag den 30 april 1996 (se bilaga).

Bilagan har följande lydelse:

H. M. KONUNGEN har förklarar Sig vilja till sin 50-årsdag den 30 april 1996 instifta ett minnestecken att tilldelas, förutom medlemmar av den Kungl. Familjen, jämväl hovfunktionärer m.fl. personer enligt en inom Riksmarskalksämbetet upprättad förteckning.

Därjämte har H. M. Konungen beslutat, att detta minnestecken (CXVIGJmt) – präglat i förgyllt silver i åttonde storleken i oval form, krönt av en Kungl. krona och försett på åtsidan med Konungens namnchiffer och på fränsidan med åren och dagen 1946 – 30 april – 1996 skall i Serafimerordens band bäras efter av Konung Gustaf VI Adolf förlänad minnesmedalj men framför riddartecken (se även bilaga 3 till Hovstadgan).

Till beskrivningen kan läggas att tecknet är ovalt, 35,5 mm högt (kronan ej inräknad) och 30,5 mm brett. På åtsidan är det lätt konvexa fältet beströvt med små fyrfacetterade upphöjningar, avsedda att fånga upp ljuset och ge en viss "glittereffekt". Fränsidan är svagt konkav. Tecknet har utdelats till 498 personer. Kungl. Myntkabinetet har erhållit det avbildade arkivexemplaret och ytterligare några finns kvar hos Riksmarskalksämbetet.

LLT

Foto: Jan-Eve Olsson

Noter

1. Se närmast Ernst E. Areen: De nordiska ländernas officiella belöningsmedaljer, heders- och minnestecken från 1500-talet till våra dagar. Stockholm 1938, s. 70ff. Den av Areen använda beteckningen "Hoglandstecknet" är felaktig. "Distinctionstecknet" är den korrekta benämningen (2:a och 1:a klass). För senare tecken se Fredrik Löwenhielm: Svenska ordnar och medaljer, Stockholm 1987, s. 39.
2. Se min uppsats Konung Gustaf V:s minnestecken, Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 1955, s. 1f. Detta är i själva verket en medalj. Men kungen har ju full rätt att kalla den för "tecken".
3. Löwenhielm a.a. s. 39 samt bilaga. Fotot återfinns bl.a. i flera av de skrifter som gavs ut till kungens 50-årsdag förra året samt givetvis tidigare.
4. För avskrifter och andra upplysningar tackas Anna-Stina Swenson, Riksmarskalksämbetet.

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

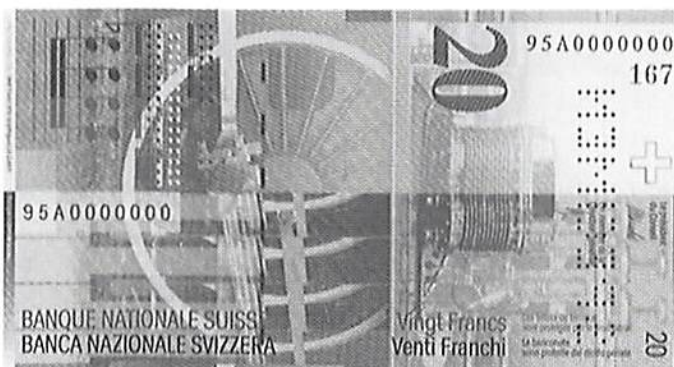
Nya sedlar

Schweiz

Schweiz har under 1996 börjat ge ut en ny 20-franssedel. Framsidans porträtt visar kompositören Arthur Honegger (1892-1955).

Sedelns storlek är 137x74 mm. Framsidans färg: röd, rosa, violett; baksidans färg: röd, orange, mångfärgad.

Vid UV-belysning framträder fibrer i blått och grönt spridda över sedeln. En metalltråd finns inlagd på baksidan i sedelns vänstra del. En del av sedelns text och siffror har ett upphöjt tryck. Den röda siffran 20 på framsidan färgar av sig vid gnuggning. I ett kinegram (silverfolie) på sedelns framsida finns siffran 20, som flyttar sig uppåt och nedåt vid vinkling av sedeln. □

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Spec. sedlar

Betalar bra för sedlar före 1930

Vasagatan 42

111 20 STOCKHOLM

TEL 08-411 08 07

Irland

Irland utger sedan 16 september 1996 en ny £100-sedel. Sedelns framsida visar ett porträtt på den irländske politikern Charles Stewart Parnell (1846-91).

Storleken är 152x80 mm. Framsidans färg: vinröd, orange, mångfärgad; baksidan: grön, gråbrun.

Vattenmärket visar ett kvinnohuvud med schalet och siffran "100". Säkerhetstråd finns inlagd vertikalt som en streckad silvertråd med "£100". Microskrift på framsidan i sedelns nedre vänstra del finns orden: "BANCCEANNAIS-NAHEIREANN" repeterade, på baksidan i vänstra delen: "CENTRAL-BANK OF IRELAND ONE HUNDRED POUNDS".

Vid belysning i UV-lampa framträder på baksidan i nedre högra delen en harpa i grönt och i vänstra delen orden "ONE HUNDRED POUNDS" kring en fackelflamma. Från båda sidor framträder blå och gröna fibrer strödda över sedeln. Som kännetecken för blinda finns två trianglar på sedelns vänstra framsida. En del av sedelns texter och mönster är upphöjda. □

Ny medalj

Alfred Nobel

är alltid aktuell men var så mer än vanligt förra året (1996), då 100-årsminnet av hans bortgång och berömda testamente firades. Kungl. Vetenskapsakademien gav ut den här avbildade medaljen, skapad av den välkände medaljkonstnären och skulptören Rune Karlzon, Jönköping. Den har, för att komma med praktiska uppgifter först, slagits av AB Sporrang i 500 exemplar i brons och tio i silver. Diametern är 55 mm och tjockleken 6 mm.

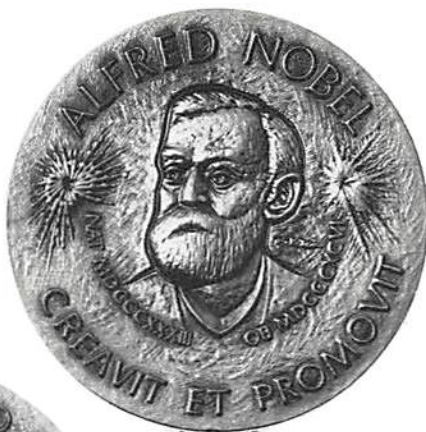
Åtsida: ALFRED NOBEL med-sols upptill, CREAVIT ET PROMOVIT [= han skapade och belönade] motsols nedtill; i mitten Nobel i bröstbild en face, vänd svagt åt v., iförd krage och kavaj och omgiven av en detonation – symboliserande sprängförsök – på vardera sidan; nedanför till v. NAT[us] MDCCCXXXIII, till h. OB[it] MDCCCXCVI; till h. om huvudet konstnärssignaturen R. K-zon.

Frånsida: SOCIO MERITISSIMO REG[ia] ACAD[emia] SCIENTIARUM SUEC[iae] [= Kungl. Svenska Vetenskapsakademien åt sin högstförtjänte ledamot]. I mitten, delvis nedsänkt, S:t Gotthardstunneln i Schweiz, den första som sprängdes med dynamit, samt språnghatten, ännu ett av Nobels 330 patent, därunder och med små bokstäver på denna NOBEL. Under bilden MCMLXXXVI.

Rand: Sporrongs stämpel, på silverexemplaren metallstämplar.

Sentensen på åtsidan har författats av professor Tore Frängsmyr, Uppsala. Denne framförde en levnads-teckning av Nobel vid Vetenskapsakademiens högtidsdag den 26 mars 1996.

Enligt vänlig uppgift från akademien (Solgerd Björn-Rasmussen, som även lämnat en del andra upplysningar om medaljen) skiljer sig sättet att skriva årtalet åt mellan de två sidorna, men konstnären ville för balansens skull placera levnadsåren runt Nobels hals.

LLT

Nya mynt

USA

Minnesmynt

Kongress och senat i USA har antagit ett program för de närmaste årens minnesmynt, dvs man har "sytt ihop" sju olika förslag om tillsammans 2,5 miljoner "proof and uncirculated" minnesmynt. Till dessa hör \$5 guldmint med anledning av öppnandet av Franklin Delano Roosevelt Memorial i Washington (1997). Man får betala \$40 för myntet.

100.000 guldmint om \$5 och 200.000 silvermynt om \$1 slås för ett mycket speciellt 50-årsjubileum – brytandet av bariären mot färgade spelare i baseball genom att man släppte in Jackie Robinson. Även här betalas en hög tilläggsavgift som går till välgörande ändamål.

Polisen hyllas med ett minnesmynt av silver om \$1 i en halvmiljonupplaga. En

minnesfond får överskottet (man betalar \$10).

275 år har förflutit 1998 sedan den svarte patrioten från självständighetskriget, Crispus Attucks, föddes. Även här präglas en halv miljon \$1 till ett pris av \$10. Överskottet skall delvis bekosta ett monument.

Ytterligare ett minnesmynt om \$1 skall erinra om att 150 år förflutit sedan Dolley Madison dog. Överskottet går till bevarandet av Madisons hem i Virginia.

200-årsminnet av George Washingtons död 1799 celebreras med ett guldmint om \$5. Priset blir \$40 och överskottet går till Mount Vernon.

Yellowstone National Park firar sitt 125-årsjubileum 1999 och får ge ut ett silvermynt om \$1 till överpris (\$11) och överskottet går bl a till parkens fond.

Tre andra jubileumsmynt har det också beslutats om och hör hemma i 1997 års program; alla är \$1-mynt. Till dem hör Smithsonian Institutions i Washington DC jubileum, US Botanic Gardens

och National Community Service. Under 1998 kommer ett redan 1994 beslutat minnesmynt över Robert Kennedy (30 år har då förflutit sedan han mördades). Det är också \$5.

Svenska samlare av jubileumsmynt kan notera, att vi haft ytterst få sådana präglings till överkurs. I USA har det nu blivit regel.

Sedlar

Det har skrivits mycket om den nya, sedan länge väntade \$50-sedeln med ny design, efterlängtat av alla världens banker och fruktad av förfalskare och valutahamstrare. Den kommer under innevarande år. Det kommer också en ny \$100-sedel så fort man kan. Också denna ingår i kampen mot förfalskningar. Man har visat ett en-timmesprogram kring detta ämne i amerikansk TV under hösten 1996.

Årets mynt 1997

Varje år anordnar den stora numismatiska katalogutgivaren *Krause Publications* en tävling som går ut på att utse "Årets mynt" samt andra mynt som anses som främst inom olika områden. Till denna senare kategori utses "Bästa guldmynnet",

"Det mest populära myntet", "Bästa silvermyntet", "Det mest originella myntet" osv. Här och i några nummer framåt publicerar SNT några av de nominerade mynten inom varje kategori. Vi börjar med "Det mest historiskt betydelsefulla myntet".

Vinnarna utses av en internationell jury. Den svenska medlemmen av juryn är Ian Wiséhn. Avsikten är bla att popularisera myntsamlandet och förbättra utförandet av våra moderna mynt. □

Norge. Norsk mynt i tusen år 1995. 5 kronor. Kopparnickel.

Isle of Man. Datorns upptäckt.
Den första datorn.
1 crown. Kopparnickel.

Italien. 500 år sedan Pisanellos födelse. 5000 lire. Silver.

Auktioner

SVENSKA

April 19-20 Stockholm, B. Ahlström

UTLÄNDSKA

Februari 12 New York, Stack's
13-14 München, Partin
19-22 München, Hirsch
22 Long Beach, Ponterio
22 Bruxelles, Elsen
27 Singapore,
Taisei-Baldwin-Gillo

Mars 3 München, Giessener
Münzhandlung
4 London, Spink
5 London, Vecchi
6-7 Baltimore,
Bowers and Merena
12-14 Osnabrück, Künker
15 Helsingfors, Holmstam

Mässor

UTLÄNDSKA

Februari / Mars 28-2 Singapore Coin
Convention

Mars 15-19 46th IAPN General
Assembly in Tunisia

Ny utställning

I den polska staden Kraków pågår en intressant utställning 17 januari – 16 mars 1997. Den handlar om den berömde myntsamlaren *Emeryk Hutten-Czapski* och hans samling. Utställningen visas i Arsenalrummet i Czartoryski-Museet, 8 Pijarskagatan. □

Föreningar

Myntklubben Skilling Banco

13/2. Torbjörn Lindström:
Guldmünt före florin och dukat.

23/2. Antik- och samlarmässa i *Cupolen*, Linköping. Kl. 10.00-15.30. Entré 20 kr. Bordsbeställning genom Sven Arweson, tel. 013-762 38.

13/3. Årsmöte.

Sigtuna Myntklubb

Medlemsmöten andra onsdagen i varje månad jan-juni, sept.-dec. i klubblokalen Nyborgsvägen 8 i Rosersberg.

Upplysningar om medlemskap m.m. lämnas per telefon 08-590 38 190.

Frågetävlingen

på SNF:s julfest 1996 återges här. Svar i nästa SNT.
Anders Frösell skrev frågorna.

- Pjäs var under 1700-talet benämning på myntet:
1. 1 öre KM X. 1 öre SM 2. 5 öre SM
- År 1211 påbjöd biskop Albrekt att denna stad skulle mynta enligt gottländsk räkning:
1. Kalmar X. Dorpat 2. Riga
- I denna ort präglades svenska dalrar år 1540:
1. Stockholm X. Svartsjö 2. Västerås
- Vilken metall utgjorde grund för de svenska mynten under Oskar II?:
1. Guld X. Silver 2. Koppar
- I Sverige har hittats ett fåtal arabiska guldmynt från vikingatid, vad kallas dessa?:
1. Denarer X. Dirhemer 2. Dinarer
- Kungen som regerade under detta år hade valspråket "Stattens välfärd min välfärd":
1. 1725 X. 1753 2. 1783
- Många av kronmyntens högre valörer har riksvapen med hjärtsköld, när började man bruka de vapen som ingår i de fälten?:
1. 15- och 1800-tal X. 13- och 1500-tal 2. 12- och 1800-tal
- Med vilken teknik är drottning Kristinas ettöringar präglade?:
1. Valsverk X. Släggverk 2. Hammare
- Stater pratar man om i grekiska antika mynt, vilket innebär:
1. Dekadrachm X. Tetradrachm 2. Huvudmynt
- Svenska akademiens första medalj gjordes över:
1. Erik Dahlberg X. Olov von Dalin 2. Per Brahe
- Det var under medeltiden olika vikt på penningen i Götaland, Svealand och på Gotland, hur många gottländska gick på en svealändsk?:
1. 2 X. 1 1/3 2. 1,5
- Vilket år präglades det första svenska myntet med valören 10 öre?:
1. 1738 X. 1855 2. 1872

KÖPER SÄLJER VÄRDERAR

Kvalitetsauktioner
två gånger per år

B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB

Normalmstorg 1, 1tr.
Box 7662 103 94 STOCKHOLM
TEL: 08-10 10 10 FAX: 08-678 77 77

INTERNATIONELLA AUKTIONER

FORTLÖPANDE INLÄMNING
TILL VÅRA 4 ÅRLIGA AUKTIONER

*Du som förut lämnat objekt till oss:
Kom gärna med mer!*

*Du som hittills inte lämnat något:
pröva oss!*

Dina objekt bjuds ut till vår världsomspännande kundkrets, som är intresserad av såväl MYNT som frimärken, brev, häften, vykort, handskriften och aktiebrev m.m.

Du kan alltid vara säker på att få högsta möjliga priser för Ditt material. Din trygghet är att vi har 80-årig erfarenhet och finner glädje i att hjälpa våra kunder till maximalt resultat.

Dödsbon och advokater anlitar ofta oss.

GRATIS RÅDGIVNING!

Ring gärna!

FK 08-678 32 17
FAX 08-678 19 39

MYNTKOMPANIET

Birger Jarlsgatan 8, 3 tr
114 34 STOCKHOLM

ANTIKÖREN ERBJUDER

Ännu bättre auktions- villkor fr.o.m. 1997!

Genom vårt nya snabba datasystem för auktionsverksamheten kan vi nu erbjuda våra auktionsinlämnare ännu bättre villkor!

Som första svenska myntauktionsarrangör inför ANTIKÖREN 1997 ett differentierat rabattsystem för auktionsinlämningar!

Ju större inlämningar – desto lägre provision! Stora pengar att tjäna!

Följande gäller fr.o.m. 1997 för inlämningar av samlingar till Antikörens auktioner:

Minimipris upp till	- 10.000 kr	= 15,0% + moms	(=18,75%)
10.000 kr	- 50.000 kr	= 12,5% + moms	(=15,625%)
50.000 kr	- 100.000 kr	= 10,0% + moms	(=12,5%)
100.000 kr	- 200.000 kr	= 7,5% + moms	(=9,375%)
200.000 kr	- och uppåt	= 5,0% + moms	(=6,25%)

Om Du önskar avyttra riktigt stora samlingar – kanske över en längre tidsperiod...
...kontakta oss angående speciella villkor! Antikörens köparprovision är för övrigt endast 10%+moms, vilket naturligtvis ocks påverkar säljarens netto i positiv riktning!

Vi har genom tjugo framgångsrika auktioner och tiotusentals sålda objekt bevisat att vi har kunnandet och förmågan att uppnå mycket goda resultat! Om Du har mynt har vi köpare!

MYNTAUKTION 20, den 17 maj
INLÄMNING t.o.m. den 1 mars

Tradition & Kunnande

ANTIKÖREN MYNTHANDEL
Stureplatsen 1, 411 39 Göteborg, tel & fax 031-18 39 60.